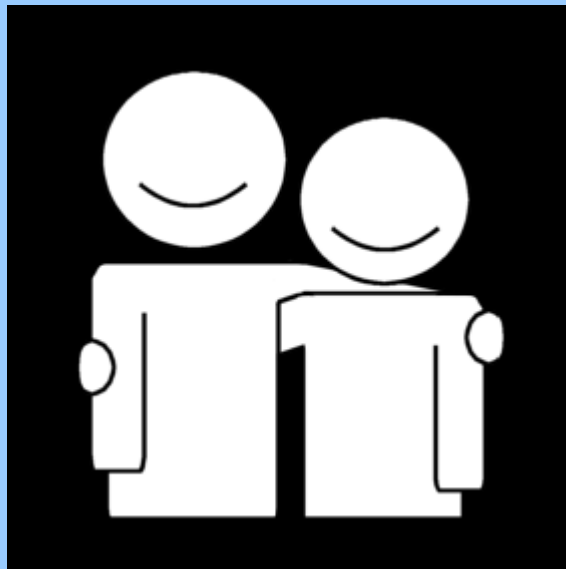

Het vergroten van onderling vertrouwen

Een positief groepsklimaat ontwikkelen in groep 3

Auteur: Jolanda van Hemert

Studentnummer: 2156050

Leerroute: Gespecialiseerde leraar 2

Begeleid door: Marjolijn Loos

Datum: Juni 2011

Master Special Educational Needs (M SEN)

Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
Inleiding	8
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling	11
Aanleiding	11
Uiteenzetting praktijk	11
Onderzoeksvraag en deelvragen	13
Verwachtingen van het onderzoek	13
Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing	15
Vertrouwen	15
Kanjerttraining	15
Vaardigheden van de kinderen	16
De groep	17
Leerkrachtvaardigheden	19
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	21
Onderzoeksvraag en deelvragen	21
Onderzoeksgroep	21
Onderzoeksvorm	22
Het verzamelen van data	23
Opbouw onderzoek	26
Hoofdstuk 4: Data analyse en presentatie	27
Nulmeting	27
Interventies	32
Eindmeting	33
Analyse	37

Hoofdstuk 5: Conclusies	40
Deelvragen	40
Onderzoeksvraag	44
Aanbevelingen	44
 Hoofdstuk 6: Evaluatie onderzoek	 47
Proces	47
Betekenis	48
Tijdsdruk en de samenwerking	49
 Literatuurlijst	 51
 Bijlagen	 53
Bijlage 1: Vragenlijst sociogram	53
Bijlage 2: Vragenlijst klimaatschaal kinderen	54
Bijlage 3: Vragenlijst klimaatschaal leerkrachten	55
Bijlage 4: BOTS-vragenlijsten	56
Bijlage 5: Vragenlijst types Kanjertraining	58
Bijlage 6: Vragenlijst Kanjertraining: sociogram	61
Bijlage 7: Sociogram sociaal nulmeting	64
Bijlage 8: Sociogram werkgerelateerd nulmeting	66
Bijlage 9: Interactiewielen	68
Bijlage 10: Kanjertraining: vragenlijst; individueel overzicht nulmeting	71
Bijlage 11: Kanjertraining: sociogram; overzicht nulmeting	73
Bijlage 12: Interventies	74
Bijlage 13: Sociogram sociaal eindmeting	80
Bijlage 14: Sociogram werkgerelateerd eindmeting	82
Bijlage 15: Kanjertraining: vragenlijst, individuele overzichten	84
Bijlage 16: Kanjertraining: sociogram; overzicht eindmeting	88

Samenvatting

In mijn dagelijkse praktijksituatie merk ik dat de sfeer in mijn groep niet altijd positief is. Tijdens de vrije momenten, zoals buitenspelen en knutselen, zijn er vaak ruzies en onderlinge irritaties, omdat kinderen op een negatieve manier op elkaar letten en elkaar commentaar geven. Deze ruzies en conflicten moeten veelal door, of met behulp van, de leerkracht opgelost worden. Ik vind dat de kinderen van mijn groep in staat moeten zijn om minder conflicten te hebben, waardoor er een positiever groepsklimaat kan ontstaan. Om dit te onderzoeken, heb ik de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

In hoeverre is het mogelijk om binnen mijn groep 3 een groepsklimaat te ontwikkelen waarin vertrouwen ten opzichte van elkaar heerst?

Bij deze onderzoeksvraag horen de volgende deelvragen:

- Hoe is de beginsituatie in mijn groep als het om vertrouwen gaat?
- Wat is de wenselijke situatie voor de kinderen?
- Welke vaardigheden kan je van de leerkracht verwachten om een veilig groepsklimaat te creëren?
- In hoeverre kunnen kinderen in groep 3 hun gedrag aanpassen voor een prettiger groepsklimaat?
- In hoeverre hebben dagelijkse oefeningen op het gebied van sociale interactie een positief effect op mijn groepsklimaat?

Het onderzoek ben ik gestart met een nulmeting. Met behulp van een sociogram heb ik geïnventariseerd welke kinderen graag met elkaar spelen en werken en welke kinderen juist niet. Hieruit kwam naar voren welke kinderen populair zijn in de groep en welke kinderen door de groep werden verstoten, oftewel: de kinderen waar niemand mee wil spelen en/ of werken.

Daarnaast heb ik door middel van de klimaatschaal onderzocht hoe de sfeer in de groep en de kwaliteit van onderlinge leerlingrelaties is. Hieruit blijkt dat de sfeer in de groep ondergemiddeld is. De kwaliteit van de onderlinge leerlingrelaties komt tussen ondergemiddeld en gemiddeld uit.

In mijn groep werk ik met de methode Kanjertraining. Deze methode voor sociaal-emotionele ontwikkeling verdeelt de kinderen in 4 gedragstypen. Ik heb, door middel van een vragenlijst, een inventarisatie gemaakt om te kijken welk gedragstype de kinderen aan elkaar toeschrijven. Tevens heb ik via de website van de Kanjertraining een sociogram ingevuld waarbij de kinderen cijfers aan elkaar moesten geven over vriendschap en samenwerken. Hierbij scoren de meeste kinderen voldoende tot goed.

Tot slot hebben zowel een collega als ikzelf door middel van de BOTS-vragenlijsten (onderdeel B1 en B2) van ieder kind een interactiewiel ingevuld om de persoonlijke interactiekenmerken van de kinderen uit mijn groep onder de loep te leggen.

Daardoor ben ik beter in staat om aan te sluiten bij de behoeften van de kinderen.

Naar aanleiding van de nulmetingen heb ik gedurende zes weken interventies in mijn groep toegepast. Iedere dag hebben we met de hele groep een activiteit gedaan die gericht was op het tonen van respect ten opzichte van elkaar, je veilig leren voelen in de groep, positieve communicatie, samenwerken en elkaar helpen.

Na deze periode heb ik een eindmeting gedaan. Deze bestond, op de interactiewijzer na, uit dezelfde instrumenten als de nulmeting. Uit de eindmeting is gebleken dat de kinderen op een positievere manier naar elkaar kijken. De kinderen schrijven elkaar positievere gedragskenmerken toe. Een aantal kinderen geeft bij de eindmeting aan met andere kinderen te willen werken of spelen dan bij de nulmeting. Hieruit kan geconcludeerd worden dat dankzij de interventies, hun aandacht is verlegd naar andere kinderen uit de groep als het gaat om sociale contacten.

Uit het onderzoek blijkt dat het belangrijk is dat de leerkracht bewust bezig is met het aanleren van gewenst gedrag en daar alle kinderen bij te betrekken. De leerkracht moet een open en positieve houding naar de kinderen toe hebben, waardoor zij zich in de klas veilig en gewaardeerd voelen.

In de aanbevelingen staat vermeld dat er gekeken moet worden hoe de methode Kanjertraining effectief kan worden ingezet op mijn school, om het daadwerkelijk een goede kans van slagen te geven. Korte, dagelijkse oefeningen zijn effectiever dan het geven van één langere les per week.

Om het groepsklimaat te verbeteren, kan gebruik worden gemaakt van de activiteitendoos die ik heb ontwikkeld. De materialen uit deze doos helpen de kinderen om positiever naar zichzelf en anderen te kijken, zich veilig te voelen binnen de groep, beter samen te werken en respect voor elkaar te hebben.

Inleiding

Over mijzelf

Sinds augustus 2003 ben ik werkzaam als groepsleerkracht in het onderwijs. Op dit moment ben ik voor het tweede jaar werkzaam op een reguliere openbare basisschool in Lelystad. Hier geef ik met veel plezier les aan groep 3. Deze groep bestaat uit 12 kinderen, in de leeftijd van 6 en 7 jaar oud.

Ik volg in deeltijd de opleiding Gespecialiseerde leraar, aan het Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg. Dit doe ik in Amsterdam.

Eigen motivatie voor het onderzoek

Na zeven jaar in het onderwijs werkzaam te zijn, heb ik gemerkt dat er in iedere groep een eigen sfeer hangt. In de ene groep zijn kinderen nauw met elkaar betrokken, in een andere groep laten kinderen elkaar links liggen. In de ene groep accepteren kinderen elkaar zoals ze zijn, in een andere groep worden kinderen die “anders” zijn buitengesloten.

Ik merk dat er in mijn huidige groep niet altijd een fijne en goede sfeer hangt. Als de kinderen aan het werk zijn met hun eigen opdrachten is er wel sprake van een goede sfeer. De kinderen concentreren zich op dat moment op hun eigen werk en letten niet op anderen. Hierdoor zijn alle kinderen in staat om op een ontspannen manier aan het werk te gaan. Tijdens deze lesgebonden activiteiten wordt er veel gewenst gedrag vertoont, wat wil zeggen dat de kinderen naar eigen kunnen doorwerken, elkaar helpen of juist met rust laten. De leerkracht is in deze situaties in staat om in te spelen op de behoeften van de kinderen, bijvoorbeeld door het geven van complimenten en positieve feedback.

Tijdens de vrije momenten lukt het de kinderen echter niet om deze sfeer vast te houden. Bij het buitenspelen, knutselen of gymmen, letten de kinderen in negatieve zin veel op elkaar. Hierdoor ontstaan veel irritaties die opgelost moeten worden met hulp van de leerkracht.

Ik ben van mening dat dit anders moet kunnen. Want waarom lukt het de kinderen in vrije situaties niet om de goede sfeer waarin de kinderen elkaar vertrouwen vol te houden, terwijl dit binnen de lesgebonden activiteiten wel lukt?

Dit onderzoek voer ik uit in mijn eigen groep. Ik wil bereiken dat er in de groep een positief groepsgevoel ontstaat, waarin vertrouwen ten opzichte van elkaar heerst. Ik wil dat de kinderen minder op elkaar letten en zich minder negatief ten opzichte van elkaar opstellen. Dit kan ik bereiken door de kinderen op een positieve manier naar elkaar te laten kijken.

In mijn klas zit een aantal kinderen dat opvalt door hun gedrag. Zij zijn drukker of juist meer teruggetrokken dan andere kinderen in de groep. Andere kinderen vinden het lastig om met deze kinderen om te gaan, omdat ze van tevoren niet weten hoe deze kinderen zullen reageren. Daarom stellen zij zich bij voorbaat al terughoudend op. Tijdens dit onderzoek wil ik tevens observeren wat er gebeurt met deze opvallende leerlingen. Ik wil weten hoe zij zich opstellen in de groep en hoe de andere kinderen op hen reageren.

De ideale situatie is dat de leerlingen in mijn groep elkaar accepteren. Daardoor zullen er minder onderlinge irritaties en ruzies zijn. Alle kinderen zullen zich veilig en geaccepteerd voelen. Kinderen kunnen zichzelf zijn zonder daar op afgerekend te worden.

Een gevolg kan zijn dat de kinderen meer zelfvertrouwen krijgen. Tevens verwacht ik dat onderlinge leerlingrelaties verbeterd worden.

Ik denk dit te kunnen bereiken door de kinderen elkaar beter te laten leren kennen. De kinderen zitten elke dag bij elkaar in de groep, maar trekken van nature slechts naar één of een aantal andere kinderen toe. Dit zorgt er voor dat zij niet veel aandacht hebben voor de andere kinderen uit de groep. Deze kinderen leren zij daardoor ook niet goed kennen. Ik ben van mening dat je elkaar meer respecteert en waardeert als je elkaar beter kent. Je weet dan beter wat je van een ander kan en mag verwachten en de ander weet dat van jou.

Relevantie van het onderzoek

In iedere groep zitten wel een aantal kinderen dat opvalt omdat ze zeer aanwezig en overheersend, of juist zeer afwezig en teruggetrokken zijn. Deze kinderen kunnen de sfeer in de groep negatief beïnvloeden. Voor leerkrachten en kinderen is het werken in een negatieve groep niet fijn. Een negatieve groep kenmerkt zich onder andere door een continue strijd, door kinderen die zich niet verantwoordelijk voelen voor de groep en door kinderen die geen respect voor de mening en het karakter van de ander tonen (Van Engelen, 2007).

Een positief groepsklimaat kenmerkt zich doordat de kinderen eensgezind en gemotiveerd zijn, door kinderen die zich medeverantwoordelijk voelen voor de groep, door kinderen die respect tonen voor de mening en het karakter van de anderen en door kinderen die bereid zijn tot samenwerking (Van Engelen, 2007).

Het is voor zowel kinderen als leerkrachten wenselijk dat de sfeer in de groep positief is, zodat kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen.

Hoofdstuk 1

Aanleiding en probleemstelling

Aanleiding

Op het moment van dit onderzoek ben ik voor het achtste jaar als groepsleerkracht werkzaam, waarvan het tweede jaar op deze basisschool. Zoals eerder vermeld heb ik tijdens de afgelopen jaren gemerkt dat de sfeer in een groep erg groepsafhankelijk is.

In de ene groep zitten kinderen die elkaar en elkaars persoonlijke verschillen accepteren, waardoor er respect en vertrouwen is. De kinderen weten wat ze aan elkaar hebben en gaan daar in de dagelijkse situaties goed mee om.

Er zijn echter ook groepen waar de kinderen onderling meer irritatie van elkaar ondervinden. De persoonlijke verschillen van de kinderen worden dan niet voldoende geaccepteerd door de klasgenoten. Hierdoor kan het gebeuren dat er tussen de kinderen onderling weinig sprake is van respect vóór en vertrouwen in elkaar.

Uiteenzetting praktijk

In mijn huidige groep, zoals beschreven in de inleiding, merk ik dat er tijdens de vrije situaties met grote regelmaat geen fijne sfeer hangt. Er is een situatie ontstaan waarin de kinderen zeer veel op elkaar letten, met als gevolg: ruzies en onderlinge irritaties. Dat komt enerzijds doordat de kinderen te weinig op de hoogte zijn van elkaars behoeften. Anderzijds zien de kinderen niet in dat de andere kinderen andere behoeften kunnen hebben dan zichzelf. Aangezien de meeste kinderen dit inzicht nog niet hebben op 6- of 7-jarige leeftijd (Kohnstamm, 2002), leidt dit tot onderling onbegrip en irritaties. In de praktijk leidt dit tot problemen zoals ruzies die ontstaan omdat bij het ene kind de persoonlijke grens is bereikt en het andere kind dit niet doorheeft en doorgaat met gek doen, uitdagen of ander negatief gedrag.

Zelfs als een kind een grapje uithaalt of per ongeluk tegen een ander kind opbotst is er veelal sprake van irritatie onderling. De kinderen zien niet in dat dit niet altijd expres gebeurt, maar dat het ook per ongeluk voor kan komen.

Daarnaast zijn de kinderen niet goed in staat om onderlinge problemen zelfstandig op te lossen, wat veelal leidt tot het 'klikken' bij de juf. Hiermee verwachten de kinderen dat de leerkracht hun problemen gaat oplossen, terwijl ik vind dat zij dit zelf moeten kunnen.

Ook gebeurt het regelmatig dat kinderen elkaar een duw of klap geven om op die manier het eigen gelijk te behalen.

Bovengenoemde situaties hebben als effect dat er irritaties tussen de kinderen onderling ontstaan. Daarnaast ontstaan er in sommige gevallen ook irritaties tussen de leerkracht en desbetreffende kinderen. Het is voor eenieder wenselijk dat de leerkracht niet altijd nodig is om onderlinge problemen tussen kinderen op te lossen, maar dat zij in staat zijn om dit zelf te doen.

De kinderen weten uit zichzelf dat iedereen anders is. Sommige kinderen zijn in staat om verschillen daadwerkelijk te benoemen. Ze zijn echter niet in staat om te zien dat verschillend zijn niet betekent dat het ene kind beter of slechter is dan het ander. Ik wil dat de kinderen dat wel gaan inzien, met andere woorden: ik wil dat de kinderen de verschillen van elkaar zien en accepteren en dat de kinderen elkaar in hun waarde laten, zodat iedereen zichzelf kan zijn binnen de groep.

Mijn inziens is het mogelijk om de kinderen hier naar te laten handelen en om ze minder over elkaar te laten oordelen. Hierdoor zullen de reacties op elkaar in positieve zin veranderen en kunnen ze op een respectvolle manier met elkaar omgaan.

Het is voor de voortzetting van het huidige schooljaar en voor de komende jaren dat deze kinderen bij elkaar in de groep zitten wenselijk dat zij vertrouwen in elkaar krijgen en elkaars verschillen leren accepteren. Als dit lukt, zullen de kinderen elkaar sneller aanspreken op hun talenten in plaats van op hun tekortkomingen of zwakke plekken.

Onderzoeksvraag en deelvragen

Na deze uiteenzetting van mijn huidige praktijksituatie ben ik gekomen tot de volgende hoofdvraag voor mijn onderzoek:

In hoeverre is het mogelijk om binnen mijn groep 3 een groepsklimaat te ontwikkelen waarin vertrouwen ten opzichte van elkaar heerst?

Bij deze hoofdvraag horen de volgende deelvragen:

- Hoe is de beginsituatie in mijn groep als het om vertrouwen gaat?
- Wat is de wenselijke situatie voor de kinderen?
- Welke vaardigheden kan je van de leerkracht verwachten om een veilig groepsklimaat te creëren?
- In hoeverre kunnen kinderen in groep 3 hun gedrag aanpassen voor een prettiger groepsklimaat?
- In hoeverre hebben dagelijkse oefeningen op het gebied van sociale interactie een positief effect op mijn groepsklimaat?

Verwachtingen van het onderzoek

Over het onderwerp dat ik met dit onderzoek behandel zijn al diverse artikelen en boeken gepubliceerd. Er bestaan diverse boeken over groepsvorming, groepsdynamica en effecten tussen mensen onderling in een groep, waar ik gebruik van kan maken. Een aantal hiervan is terug te vinden in het literatuuroverzicht. Uit de literatuur blijkt dat het als leerkracht daadwerkelijk mogelijk is om blijvende veranderingen in een groep aan te brengen. Welke interventies ik hiervoor moet ondernemen zal tijdens dit onderzoek duidelijk worden.

Een deel van de interventies haal ik uit de methode Kanjertraining, die ik in de groep gebruik voor de sociaal- emotionele ontwikkeling. Deze methode biedt oefeningen aan die er op gericht zijn het onderlinge vertrouwen tussen de kinderen te vergroten. Ik ga deze methode echter op een andere manier inzetten dan dat nu in mijn praktijksituatie het geval is.

Momenteel geef ik eenmaal per week een les van 30 minuten, waarbij een verhaal en oefening aan de orde komen. Tijdens die onderzoek worden de oefeningen verspreid over alle dagen van de week.

Tevens hebben eerdere onderzoeken geleid tot diverse meetinstrumenten die ik tijdens dit onderzoek in kan zetten. Deze beschrijf ik in hoofdstuk 3.

Deze meetinstrumenten zal ik gebruiken om na te gaan hoe het onderlinge vertrouwen in de groep is. De metingen zullen mij helpen om te bepalen of ik tijdens dit onderzoek meer nadruk moet gaan leggen op bepaalde kinderen.

Ik verwacht dat de leerkracht aan het einde van het onderzoek de juiste vaardigheden aan de kinderen heeft aangeleerd, zodat de kinderen elkaar accepteren en respecteren. Dit zorgt voor een goede sfeer in de groep waarin er vertrouwen is ontstaan tussen de kinderen onderling.

Door dit onderzoek zullen andere leerkrachten binnen het basisonderwijs een idee krijgen hoe zij met eenzelfde soort situatie, waarbij een negatieve sfeer in de klas is ontstaan, in de eigen praktijksituatie kunnen omgaan. Hierdoor is het onderwerp interessant voor alle leerkrachten in het basisonderwijs waarbij de sfeer in de groep verbeterd kan worden. Het zal leerkrachten laten zien welke acties je mogelijk kan ondernemen om een beter groepsklimaat te creëren, waar ruimte is voor verschillen tussen de kinderen, gebaseerd op vertrouwen.

Hoofdstuk 2

Theoretische onderbouwing

In dit hoofdstuk zal ik mij verdiepen in de theorie die betrekking heeft op het ontwikkelen van een groepsklimaat waarin vertrouwen ten opzichte van elkaar heerst.

Aan bod komen het begrip vertrouwen, de Kanjertraining, de benodigde vaardigheden van de kinderen op het gebied van sociaal-emotionele ontwikkeling, groepsprocessen en leerkrachtvaardigheden die betrekking hebben tot het kunnen ontwikkelen van een positief groepsklimaat.

Vertrouwen

Iedereen heeft behoefte aan het gevoel van acceptatie, dat anderen met je om willen gaan en je respecteren. Om kinderen dit gevoel te geven, is het belangrijk dat zij zich op school bevinden in een goed groepsklimaat. Om te komen tot een goed groepsklimaat is vertrouwen belangrijk. Vertrouwen is nodig om op een plezierige wijze met elkaar te kunnen leven en werken. Maar wat is vertrouwen eigenlijk? Vertrouwen is *“het geloof in iemands eerlijkheid en trouw”* (Van Dale taalweb, www.vandale.nl). Vertrouwen zorgt er dus voor dat kinderen er van uit kunnen gaan dat een ander kind eerlijk is.

Kanjertraining

Op mijn school wordt gebruikt gemaakt van de Kanjertraining. Dit is een methode voor sociaal emotionele ontwikkeling. Vertrouwen is hierbij de basis van waaruit je verder naar elkaar toe kunt groeien. Het doel van de Kanjertraining is om kinderen inzicht te geven in eigen gedrag en wat dit met een ander doet.

Er wordt gewerkt volgens het principe van vijf Kanjerafspraken:

1. We vertrouwen elkaar;
2. We helpen elkaar;
3. Niemand speelt de baas;
4. Niemand lacht uit;

5. Niemand is zielig.

Deze afspraken maken dat kinderen zich bewust zijn dat zij Kanjergedrag moeten vertonen. *“Kanjergedrag is authentiek, betrouwbaar en constructief gedrag, met respect voor jezelf en de ander. Onderliggend doel is dat kinderen positiever over zichzelf en anderen gaan denken.”* (www.kanjertraining.nl)

De Kanjertraining onderscheid vier verschillende typen gedrag:

1. Tijger (Kanjers); is te vertrouwen en vertrouwt anderen.
2. Pestvogel; is een bazig type, vindt zichzelf stoer en goed.
3. Konijn; is stil en bang, vindt anderen beter en belangrijker dan zichzelf.
4. Aap; vertrouwt niemand, is zelf ook niet te vertrouwen en lacht graag uit.

Vaardigheden van de kinderen

Als kinderen bekend zijn met de bovenstaande gedragstypen kan er gewerkt worden aan het creëren van respect tussen de leerlingen, aldus Weide, Oudman en Vliek (2007). Hiervoor is het wenselijk dat de kinderen een ander begrijpen en dat zij zich in een ander kunnen verplaatsen.

Het kunnen verplaatsen in een ander, oftewel het sociaal perspectief, gebeurt in vijf niveaus (Kohnstamm, 2002):

- Niveau 0 vindt plaats tussen ongeveer 3 en 6 jaar en kent twee stadia:
Wat ik denk en zie, denkt en ziet iedereen. Gevolgd door: een ander denkt anders, maar wat, dat kun je niet weten.
- Niveau 1 vindt plaats vanaf ongeveer 6 jaar en kent ook twee stadia:
Als je hetzelfde meemaakt, beleef je ook hetzelfde. Gevolgd door: als je hetzelfde meemaakt, beleeft iedereen dat anders, maar hoe, dat kun je niet weten.
- Niveau 2 vindt plaats vanaf ongeveer 8 jaar:
Het kind leert beseffen dat mensen verschillende dingen denken en voelen: ik kan me inleven in hoe een ander zich voelt of iets beleeft.
- Niveau 3 treedt op vanaf ongeveer 10 jaar:
Het kind kan steeds meer begrijpen waarom een ander zich zo voelt of iets zo beleeft.

- Niveau 4 vindt plaats vanaf ongeveer 12 jaar:
Er is inzicht ontstaan in samenhang. Het kind kan met verschillende factoren rekening houden als het gaat om sociale interactie.

Kinderen in groep 3 zijn zes of zeven jaar oud. Gezien hun leeftijd bevinden deze kinderen zich dus hoogstwaarschijnlijk in niveau 0 of 1. Dit houdt in dat de kinderen steeds meer zullen beseffen dat anderen anders kunnen denken en situaties anders zullen beleven dan zichzelf.

De groep

Volgens Van Engelen (2007) kunnen groepen verdeeld worden in positieve en negatieve groepen. Het is van belang om kinderen een positieve groep te laten vormen. Kenmerken van een positieve groep zijn:

- De kinderen zijn eensgezind en gemotiveerd om groepsdoelen te halen;
- De kinderen voelen zich medeverantwoordelijk voor de eigen groep;
- De kinderen tonen respect voor de mening en het karakter van een ander;
- De kinderen zijn bereid tot samenwerking.

In een positieve groep zullen kinderen met een speciale behoefte meer gerespecteerd en geholpen worden dan in een negatieve groep. Om een positieve groep te laten ontstaan kan er gebruik gemaakt worden van vier verschillende waarden en normen (Van Engelen, 2007):

1. Iedereen voelt zich veilig in de groep;
2. We respecteren elkaar;
3. We communiceren positief met elkaar;
4. We werken samen en helpen elkaar.

Deze waarden en normen komen overeen met het principe waar de Kanjertraining, die eerder in dit hoofdstuk werd genoemd, ook voor staat. Ook hierbij wordt er uitgegaan van respect voor een ander en het helpen van elkaar.

“Iedereen heeft bepaalde behoeften waarin hij of zij wil voorzien.” (Van Engelen, 2007) Als een mens hierin voorziet, kan hij zijn eigen mogelijkheden gaan ontwikkelen. Zoals Van Engelen (2007) aangeeft, onderscheidt Maslow (1954), met betrekking tot persoonlijke behoeften, vijf lagen die hij weergeeft in een piramide zoals hieronder is weergegeven.

Eerst moet een mens voorzien in zijn basisbehoeften zoals eten, drinken en onderdak. Als hierin in voldoende mate is voorzien, komt men bij de tweede laag: behoefte aan veiligheid, zekerheid en geborgenheid. In de derde laag komt de behoefte aan sociale acceptatie. In de vierde laag staat de behoefte aan waardering, achting en respect. In de top van de piramide staat tot slot, de zelfrealisatie. Als aan alle voorgaande lagen is voldaan, kan men zijn eigen talenten gaan ontwikkelen.

Hieruit concluderend is het van belang dat kinderen op de basisschool een veilige en geborgen omgeving wordt aangeboden. Als dit het geval is zullen kinderen binnen de derde laag door klasgenoten aanvaard worden zoals ze zijn. Hierbij is het hebben van een goede plaats binnen leeftijdsgenoten belangrijk. Dit zal het kind ook helpen om gewaardeerd en gerespecteerd te worden, zoals bedoeld in de vierde laag. Als een kind daarnaast binnen de vierde laag succeservaringen op kan doen, zal het zich later goed kunnen ontplooiën.

In mijn eigen groep zie ik de voorwaarden voor de tweede, derde en vierde laag maar deels terug. Er zitten opvallend aanwezige kinderen met druk gedrag in de groep, die anderen belemmeren om zichzelf te durven zijn.

Leerkrachtvaardigheden

Zoals al eerder vermeld, is het als leerkracht mogelijk om veranderingen binnen je groep aan te brengen. Zo geven Krab, Engelen-Snaterse en Boer-Boosman (1994) aan dat het van belang is om leerlingen een goede plaats in de klas te geven, het liefst in rijen zodat zij het bord goed kunnen zien en er minder storend gedrag wordt vertoond. Ook moet de leerkracht volgens hen goed nadenken over de inrichting van de klas en dat het meubilair goed in de ruimte staat om botsingen te voorkomen. In mijn klas zijn deze factoren al in orde. De kinderen zitten in tweetallen en er is voldoende loopruimte in het lokaal.

Als het sociale gedrag van kinderen binnen een groep tekort schiet, is het in eerste instantie aan de leerkracht om het gedragsrepertoire uit te breiden. Er moet onderzocht worden welke vaardigheden de kinderen nodig hebben om met elkaar te kunnen spelen. Deze vaardigheden zijn volgens Kohnstamm (1999):

- Goed kijken wat anderen precies aan het doen zijn;
- Inschatten hoe hun stemming is;
- Je eigen gedrag zo afstemmen dat je je het makkelijkst kunt invoegen;
- Aanvoelen wanneer je ernaast zit;
- Je gedrag beter aanpassen.

Faber (1992) zegt dat als kinderen een onderling probleem hebben en er samen niet uitkomen, het als leerkracht nodig is om voor de kinderen:

- Het probleem te kunnen analyseren;
- Verschillende oplossingen te kunnen bedenken;
- Mogelijke consequenties van de oplossingen te overzien.

Wat kan je als leerkracht doen als het de leerlingen wel lukt om tijdens het werken respectvol met elkaar om te gaan, maar de problemen geconcentreerd zijn op de vrije situaties waarbij de kinderen vrijer door de ruimte kunnen bewegen?

Dan, zegt Louwerens (2008), is het van belang om duidelijke grenzen te hanteren, deze in de groep te bespreken en van daaruit heldere gedragsregels te formuleren. Remmerswaal (2008) gaat ervan uit dat het geven van positieve feedback een goede werking heeft op een positief groepsklimaat. Dit bevordert het idee dat je gezien wordt, ondersteunt positief gedrag en corrigeert verkeerd gedrag.

Hoofdstuk 3

Onderzoeksmethodologie

In het vorige hoofdstuk heb ik theorie beschreven die aansluit bij mijn onderzoeksvraag. In dit hoofdstuk zal ik beschrijven hoe het onderzoek is opgebouwd.

Onderzoeksvraag en deelvragen

Mijn onderzoeksvraag is:

In hoeverre is het mogelijk om binnen mijn groep 3 een groepsklimaat te ontwikkelen waarin vertrouwen ten opzichte van elkaar heerst?

Om de onderzoeksvraag goed te kunnen beantwoorden, heb ik deze onderverdeeld in de volgende deelvragen:

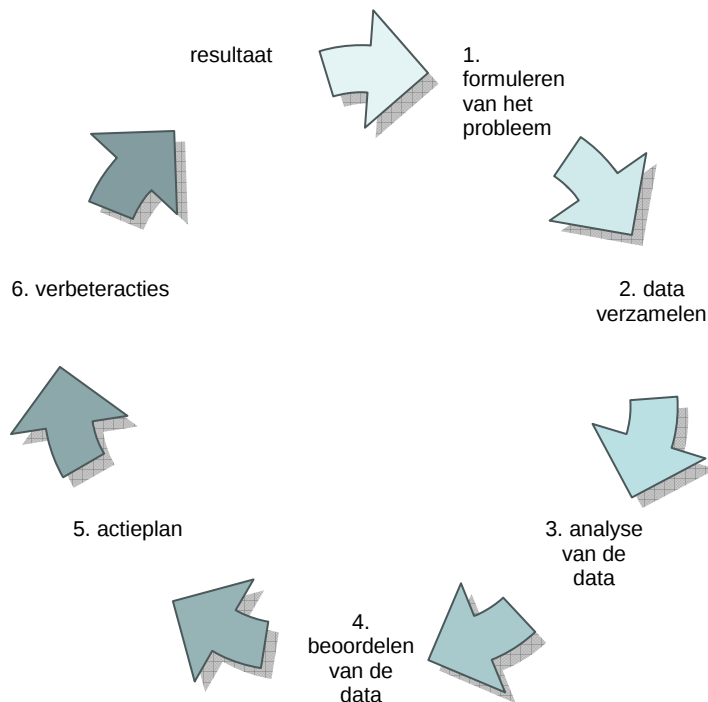
- Hoe is de beginsituatie in mijn klas als het om vertrouwen gaat?
- Wat is de wenselijke situatie voor de kinderen?
- Welke vaardigheden kan je van de leerkracht verwachten om een veilig groepsklimaat te creëren?
- In hoeverre kunnen kinderen in groep 3 hun gedrag aanpassen voor een prettiger groepsklimaat?
- In hoeverre hebben dagelijkse oefeningen op het gebied van sociale interactie een positief effect op mijn groepsklimaat?

Onderzoeksgroep

Mijn onderzoeksgroep bestaat uit de klas die ik dagelijks les geef; een groep 3 op een openbare basisschool in Lelystad.

Onderzoeksvorm

Om antwoord te krijgen op mijn onderzoeksvraag maak ik gebruik van een actieonderzoek, zoals omschreven door De Lange, Schuman en Montesano Montessori (2010). Schumans model van actieonderzoek dat daarin genoemd wordt, geeft aan waarom deze vorm geschikt is voor mijn onderzoek:

Na de formulering van het praktijkprobleem kan een onderzoeksvraag worden opgesteld. Vervolgens begint het onderzoek met het verzamelen van gegevens. Daarna worden de gegevens geanalyseerd en beoordeeld. Aan de hand hiervan is het mogelijk om een actieplan op te stellen, waarin wordt bepaald welke interventies er worden toegepast. Als deze interventies in de praktijk zijn toegepast, wordt het resultaat bekeken en geëvalueerd. Wanneer daar aanleiding toe is, kan de cyclus opnieuw worden doorlopen.

Het verzamelen van data

Voor mijn onderzoek is het van belang dat er gebruik wordt gemaakt van verschillende metingen. De nulmeting zal de beginsituatie van de kinderen vaststellen. Na de interventies, aan het einde van het onderzoek, worden diverse metingen herhalen om te kijken wat de invloed van de interventies zijn geweest.

Om triangulatie te garanderen, maak ik voor deze metingen gebruik van diverse instrumenten. Ik heb voor de volgende instrumenten gekozen omdat zij daadwerkelijk antwoord op mijn vragen zullen geven:

- Sociogram

Voor het maken van het sociogram gebruik ik de site www.sometics.nl.

In dit programma worden de kinderen vier vragen gesteld:

1. Met wie speel je graag?
2. Met wie speel je niet graag?
3. Met wie werk je graag?
4. Met wie werk je niet graag?

Bij iedere vraag mogen de leerlingen drie kinderen kiezen. Aan de hand van de gegeven antwoorden ontstaan er twee verschillende sociogrammen: één waarin de sociale contacten en één waarin de werkgerelateerde gegevens worden gepresenteerd.

De makers van dit programma beweren het volgende:

“Sometics maakt het mogelijk om sociale verbindingen en relaties die in een groep, klas of team spelen zichtbaar te maken. Heldere rapportages geven de totale groepscohesie en onderlinge aantrekking en afstoting tussen groepsleden weer.

Sometics geeft inzicht in de groepsstructuur op grond van gerichte vragen. Via diverse modellen (gebaseerd op het sociogram) wordt de groep vervolgens geanalyseerd.” (www.sometics.nl)

Omdat de kinderen uit mijn groep de vragen nog niet zelfstandig kunnen beantwoorden, zal ik de vragen op papier zetten en individueel met hen doornemen. In de bijlage (1) is deze vragenlijst opgenomen.

- Klimaatschaal

Via de website www.klimaatschaal.nl zal ik een klimaatschaal verkrijgen. Deze meet het klimaat dat er in de klas heerst.

In het algemene gedeelte worden 16 vragen gesteld over de sfeer in de groep en hoe de omgang met andere leerlingen ervaren wordt. Bij elke vraag zijn er vier antwoordmogelijkheden: (bijna) nooit, soms, regelmatig en vaak.

Deze vragen zal ik wederom, individueel, via een papieren vragenlijst doornemen met de kinderen. In de bijlage (2) is deze vragenlijst opgenomen. Als leerkracht is het mogelijk om dezelfde vragenlijst in te vullen over de eigen groep. Deze vragenlijst is terug te vinden in de bijlage (3).

De resultaten van de groep en van de leerkracht zullen worden vergeleken. Het leerkrachtgedeelte zal ik zelf gaan invullen, te herkennen aan de initialen JVH. Tevens zal ik een collega, te herkennen aan de initialen GR, vragen om ook deze vragenlijst in te vullen. Deze collega heeft de kinderen vorig jaar in groep 2 gehad en is dit schooljaar de leerkracht van mijn groep op mijn lesvrije dagen. Zij kent de kinderen goed.

Het door mijzelf en collega laten invullen van de vragenlijst zorgt er voor dat er meer objectiviteit gewaarborgd wordt.

- Interactiewijzer

“Met behulp van de interactiewijzer is het mogelijk de sociale vaardigheden van leerlingen in kaart te brengen. Daarnaast krijgt men zicht op de wijze waarop bepaalde vaardigheden als gevolg van de relaties vanuit de omgeving te sterk worden ontwikkeld door de leerling of juist niet voldoende tot ontwikkeling komen.” (Jeninga, 2009)

Met behulp van de BOTS-vragenlijsten (Boven-Onder-Tegen-Samen, zie bijlage 4) kan een interactiewiel worden samengesteld waardoor zichtbaar wordt welke vaardigheden bij de kinderen goed en minder goed zijn ontwikkeld.

Van de BOTS-vragenlijst zal ik onderdeel B1: relatie dit kind → andere kinderen gebruiken. Dit onderdeel bestaat uit 32 vragen die betrekking hebben op de omgang van een kind met andere kinderen.

Daarnaast zal ik ook onderdeel B2: relatie andere kinderen → dit kind invullen. Dit onderdeel bestaat uit 8 vragen die betrekking hebben op de omgang van andere kinderen met dit kind.

Met de ingevulde gegevens van onderdeel B1 en B2 kan ik per kind een interactiewiel maken. Deze wordt ingevuld door de leerkracht, dus door mijzelf (JVH).

Om een objectiever beeld te krijgen, vraag ik aan eerdergenoemde collega (GR) om ook de BOTS-vragenlijst onderdeel B1 en B2 in te vullen. De verkregen interactiewielen zal ik naast elkaar leggen om een goed beeld van de individuele kinderen te kunnen vormen. Dit zal ik gebruiken om beter in te spelen op de aanwezige leerling-kenmerken.

- Kanjertraining

Binnen de Kanjertraining worden vier verschillende gedragstypen onderscheiden: de tijger, de pestvogel, het konijn en de aap. Deze gedragstypen heb ik al nader omschreven in hoofdstuk 2.

Ik zal alle kinderen in een individueel semi-gestructureerd interview, zoals beschreven door Kallenberg, Koster, Onstenk & Scheepsma (2007), vragen om aan de andere kinderen een gedragstype toe te schrijven. Hiervoor gebruik ik een vragenlijst die terug is te vinden in de bijlage (5). Dit zal mij helpen om inzicht te krijgen in hoe de kinderen tegen elkaar aankijken.

De verzamelde resultaten zal ik verwerken in een staafdiagram en in de klas met de kinderen bespreken.

Daarnaast is het op de website van de Kanjertraining mogelijk om een sociogram te maken. Door middel van een persoonlijk afgenomen vragenlijst (bijlage 6) zal ik de kinderen vragen om ieder kind een cijfer voor vriendschap en een cijfer voor samenwerken te geven.

- Observaties

De observaties vinden plaats in de alledaagse situatie. Op een aantal momenten zal ik een geplande en gerichte observatie uitvoeren. Andere keren zal de situatie tot een open observatie zich spontaan aanbieden.

De observaties zal ik voor mijzelf vastleggen in mijn persoonlijk logboek.

Zoals vermeld, zal ik de vragenlijsten die ik gebruik voor mijn metingen met de kinderen individueel afnemen. Omdat ik de programma's op internet niet geschikt vind voor gebruik bij de leeftijdsgroep waar ik mij op richt, zal ik zelf papieren vragenlijsten maken waarbij naast alleen de namen ook gebruik wordt gemaakt van foto's van de kinderen. Alle vragenlijsten zijn opgenomen als bijlage.

De verkregen gegevens zal ik vervolgens zelf invoeren in de internetprogramma's, waardoor de resultaten overzichtelijk weergegeven zullen worden. In dit onderzoek gebruik ik ook meetinstrumenten waarbij ik zelf de resultaten zal structureren.

Vanuit ethisch oogpunt zal ik alle verkregen gegevens anoniem behandelen. Daarom gebruik ik zowel in mijn onderzoeksverslag als in de bijlagen alleen de initialen van de kinderen.

Opbouw onderzoek

Ik zal beginnen met het uitvoeren van de diverse nulmetingen, zoals beschreven bij het verzamelen van de data (sociogram, klimaatschaal, interactiewijzer, vragenlijst Kanjertraining en sociogram Kanjertraining).

Vervolgens zal ik gedurende zes weken diverse interventies ondernemen. De exacte interventies kan ik pas bepalen na het afnemen van de nulmetingen. Daaruit kan ik concluderen of de interventies vooral groeps- of kindgerelateerd moeten zijn. In het volgende hoofdstuk zal ik hier verder op ingaan.

De interventies zal ik vastleggen in een planning. Tijdens de geplande interventies zal ik observeren. Deze observaties zal ik vastleggen in mijn persoonlijk logboek.

Na zes weken zal ik opnieuw metingen uitvoeren om te bepalen of de interventies effect hebben gehad. Conclusies naar aanleiding van de observaties en de metingen zal ik vastleggen in hoofdstuk 5.

Hoofdstuk 4

Data analyse en presentatie

In dit hoofdstuk zijn de resultaten van de afgenomen metingen te lezen. Allereerst zullen de resultaten van de nulmeting uiteen worden gezet. Vervolgens benoem ik de interventies die ik heb toegepast. Daarna zal ik de resultaten van de eindmeting presenteren. Ik zal dit hoofdstuk afsluiten met een analyse van de data.

Nulmeting

Het doel van mijn onderzoek is om te achterhalen of het mogelijk is om het groepsklimaat van mijn groep 3 gunstig te beïnvloeden, door middel van het dagelijks uitvoeren van activiteiten op het gebied van sociale interactie.

Om vast te kunnen stellen welke interventies hiervoor worden toegepast maak ik gebruik van diverse metingen, zoals omschreven in hoofdstuk 3. In deze paragraaf laat ik de resultaten van de nulmetingen zien. Voor de nulmetingen heb ik gebruik gemaakt van de volgende instrumenten:

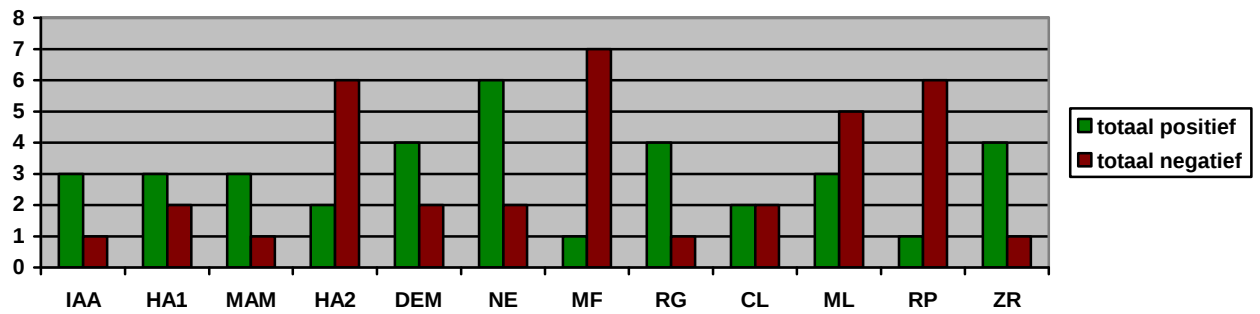
- Sociogram;
- Klimaatschaal;
- Interactiewijzer;
- Kanjertraining: vragenlijst;
- Kanjertraining: sociogram;
- Observaties.

Sociogram

Het sociogram dat ik bij de kinderen heb afgenomen bestaat uit twee delen. Het eerste deel is gericht op de sociale verhoudingen tussen de leerlingen. Het tweede deel is het werkgerelateerde deel en geeft inzicht op het samenwerken tussen kinderen. Het sociogram biedt inzicht in onderlinge leerling-verhoudingen.

De uitgebreide sociogrammen zoals ik heb verkregen via de website van Sometics, zijn terug te vinden in de bijlage (7 en 8). Hieronder een korte, schematische weergave.

Sociaal

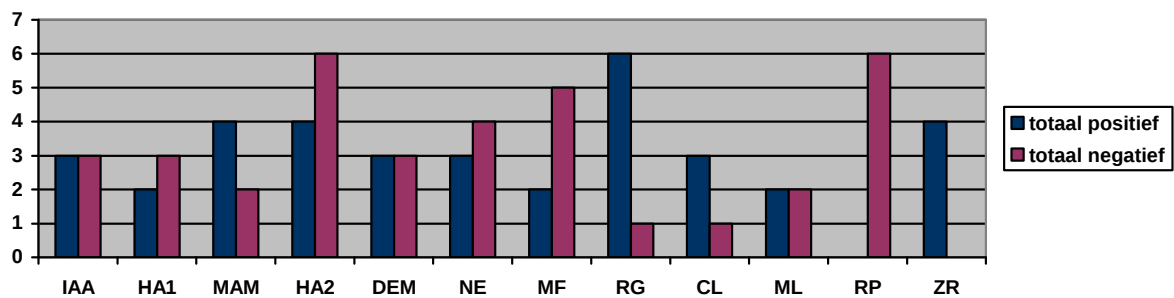

Figuur 1: Sociogram sociaal nulmeting

Populair in de groep zijn DEM, NE, RG en ZR. Zij scoren 4 of hoger.

De verstoten kinderen zijn HA2, MF, ML en RP. Zij scoren 5 of hoger.

Werkgerelateerd

Figuur 2: Sociogram werkgerelateerd nulmeting

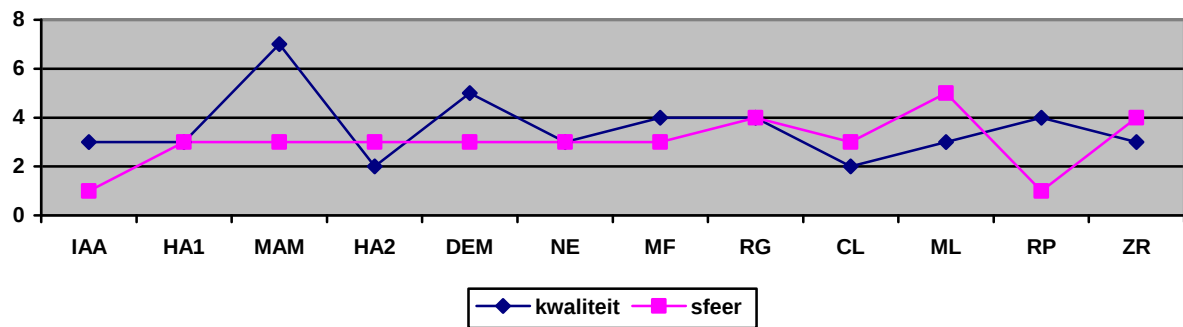
Populair in de groep zijn MAM, HA2, RG en ZR. Zij scoren 4 keer of hoger.

De verstoten kinderen zijn HA2, MF, NE en RP. Zij scoren 5 keer of hoger.

Bij zowel sociaal als bij werkgerelateerd zijn RG en ZR populair.

Bij zowel sociaal als bij werkgerelateerd zijn HA2, MF en RP verstoten.

Klimaatschaal

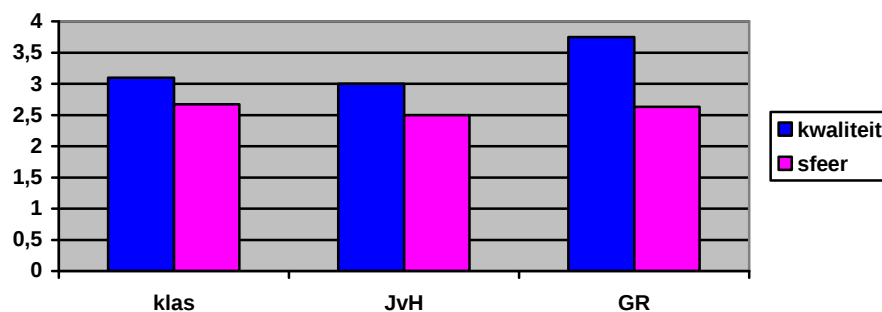
1. zeer laag / 2. laag / 3. ondergemiddeld / 4. gemiddeld / 5. bovengemiddeld / 6. hoog / 7. zeer hoog

Figuur 3: Klimaatschaal klas nulmeting

Kwaliteit onderlinge leerlingrelaties: Gemiddelde = 3,58

Sfeer in de klas: Gemiddelde = 3,00

De resultaten van de kinderen kunnen worden vergeleken met die van de leerkrachten, die zijn omschreven in hoofdstuk 3. Zij hebben ook een vragenlijst ingevuld.

Figuur 4: Klimaatschaal vergelijking klas - leerkrachten

Zoals te zien is, zijn de verschillen tussen de klas en de beide leerkrachten nihil.

Dit houdt in dat de kinderen en de leerkrachten vrijwel hetzelfde beeld over de groepskenmerken kwaliteit en sfeer hebben.

Interactiewielen

Zowel mijn collega als ik hebben voor ieder kind een interactiewiel ingevuld. Dit is een eenmalige meting om mij meer inzicht te geven in de persoonlijke kenmerken van de leerlingen uit mijn klas.

Hierdoor krijg ik meer inzicht in achterliggende gedachten van de kinderen bij hun handelen. Hierdoor ben ik in staat om aan te geven hoe de interacties van de kinderen verlopen.

De interactiewielen hebben voor mij persoonlijk bijgedragen aan het verkrijgen van een beter beeld van de leerlingen. Hierdoor kan ik tijdens het uitvoeren van de interventies rekening houden met de leerling-kenmerken. Daarnaast geeft het mij meer inzicht in de manier van onderling communiceren van de kinderen in de groep. De interactiewielen zijn bijgevoegd in de bijlage (9). Tevens wordt in deze bijlage een uiteenzetting gegeven over bijzondere en opvallende leerling-kenmerken.

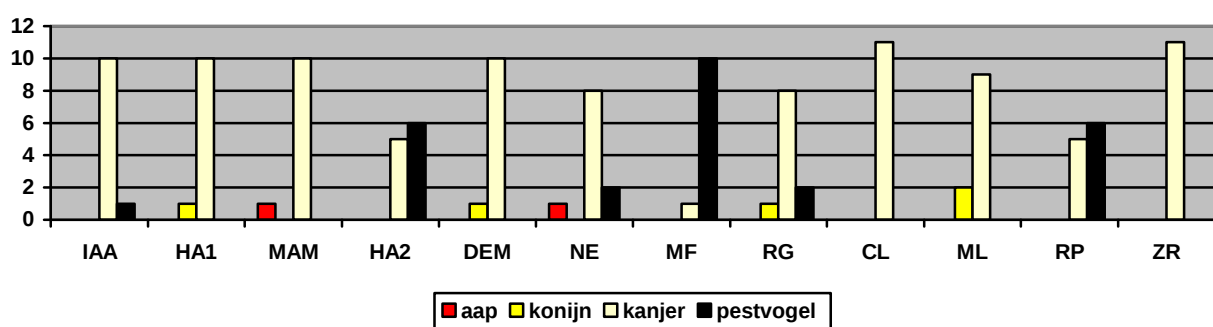
Bij het bekijken van de interactiewielen zijn er drie kinderen die opvallende profielen vertonen:

CL: Scoort onder erg hoog in het ondergebied, met name bij de onderdelen afwachten (OS) en terugtrekken (OT).

MF: Scoort uitzonderlijk hoog bij de onderdelen protesteren (TO), strijden (TB) en winnen (BT). Beide leerkrachten geven dit aan.

RP: Scoort hoog bij de onderdelen protesteren (TO), strijden (TB) en winnen (BT). Bij deze jongen zit er wel een klein verschil tussen de beide leerkrachten. Dit staat verder uitgelegd in de bijlage (9).

Kanjertraining: vragenlijst

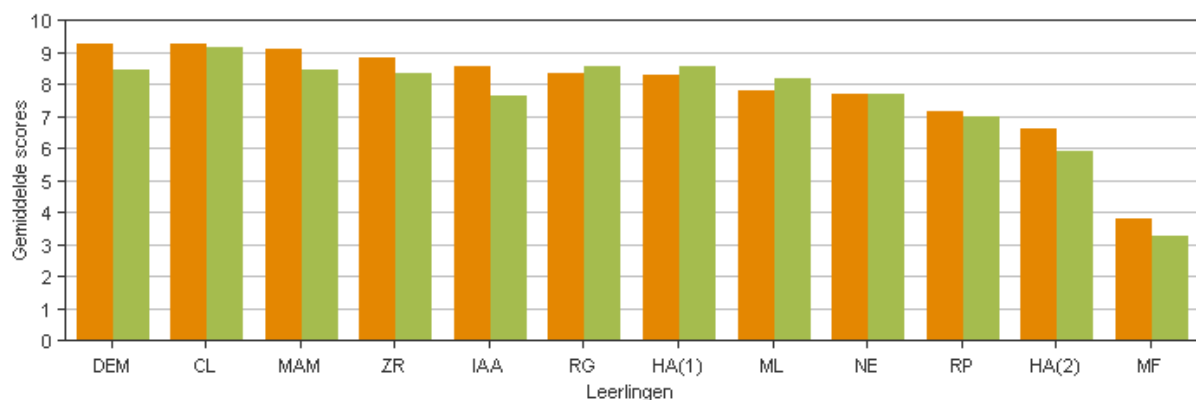
Figuur 5: Gedragstypes Kanjertraining nulmeting

Opvallende kinderen zijn: HA2, MF en RP. Zij worden door het merendeel van de klas gezien als pestvogels: HA2 en RP worden 6 keer genoemd als pestvogel, MF wordt 10 keer genoemd als pestvogel.

Daarnaast zijn CL en ZR in positieve zin opvallend. Zij worden door hele klas gezien als een kanjer. De individuele overzichten zijn terug te vinden in bijlage 10.

Kanjertraining: sociogram

Op de website van de Kanjertraining is het mogelijk om een sociogram te maken. Hiervoor moeten de kinderen aan alle groepsgenoten een cijfer tussen de 1 en 10 toekennen. Op deze manier is het mogelijk om een beeld te krijgen van de vriendschap en de samenwerking tussen de leerlingen.

In oranje staat het gemiddelde cijfer voor vriendschap. In groen staat het gemiddelde cijfer voor samenwerken.

Figuur 6: Vriendschap - samenwerking nulmeting

Hieruit blijkt dat HA2 net niet voldoende scoort op het onderdeel samenwerken. MF scoort voor zowel vriendschap als voor samenwerken onvoldoende.

Het geheel verkregen overzicht van de website www.kanjertraining.nl is te vinden in de bijlage (11).

Observaties

Bij aanvang van het onderzoek heb ik het gedrag van de kinderen geobserveerd bij het samenwerken en samenspelen, door middel van een open observatie zoals die wordt omschreven door De Lange, Schuman en Montesano Montessori (2010).

Hieruit blijkt dat de meeste kinderen normale omgangsvormen en een goede interactie onderling hebben. Er is echter een aantal kinderen dat opvalt tijdens de observaties:

MF: Vertoont met grote regelmaat probleemgedrag. Dit houdt in dat zij kinderen pijn doet, kinderen uitlacht of op een andere manier gemeen doet.

Zij ligt zichtbaar buiten de groep. Andere kinderen willen niet met haar spelen of werken. Zij is naar andere kinderen toe erg bazig.

CL: Heeft moeite met het aangaan van contacten met andere kinderen. Hij lijkt geen inzicht in sociale situaties te hebben. Hij durft zich niet goed te uiten en laat zich niet horen. Als kinderen hem benaderen, wendt hij zich af en doet vervolgens niet mee.

HA2: Is erg bemoeizuchtig richting andere kinderen. Andere kinderen vinden dit vervelend en wijzen hem er op dat hij zich niet overal mee moet bemoeien. Als er ergens iets gebeurt, staat HA2 er snel bij.

RP: Is een bazige jongen. Hij wil wel met andere kinderen spelen, maar dan op zijn manier. Als kinderen niet meegaan in zijn spel ontstaat er ruzie.

Interventies

De interventies die ik heb toegepast heb ik bijgesloten als bijlage 12. Deze interventies zijn afkomstig uit de methode Kanjertraining, diverse literatuur en ontstaan naar eigen inzicht.

De interventies hebben gedurende de onderzoeksperiode van zes weken vrijwel dagelijks in de klas plaatsgevonden. Het doel van de interventies is dat de kinderen positief contact aangaan met alle klasgenoten. Op de dagen dat ik persoonlijk niet aanwezig was hebben geen interventies plaatsgevonden.

Ik heb iedere week voorzien van een ander thema waar de nadruk op wordt gelegd. Hieronder een kort overzicht van de toegepaste interventies:

<i>Week 1:</i>	<i>We vertrouwen elkaar</i>	<i>Week 4:</i>	<i>Het kind van de dag</i>
Maandag	Elkaar optillen	Maandag	Kind van de dag – introductie
Dinsdag	Elkaar schoonmaken	Dinsdag	Leerling doorgeven
Woensdag	Namenspel	Woensdag	Noem elkaars naam
Donderdag	Dit ben ik	Donderdag	Presenteer jezelf
Vrijdag	Kringspelen	Vrijdag	Kringspelen

<i>Week 2:</i>	<i>De sociale situaties</i>	<i>Week 5:</i>	<i>Respecteer jezelf en de ander</i>
Maandag	Gedrag uitspelen	Maandag	Ballen vervoeren
Dinsdag	x (geen interventie)	Dinsdag	x (geen interventie)
Woensdag	Pauze evalueren - introductie	Woensdag	Door de muur
Donderdag	Complimenten maken	Donderdag	Kanjerkring
Vrijdag	Met elkaar in gesprek	Vrijdag	De knoop
<i>Week 3:</i>	<i>Oog voor elkaar</i>	<i>Week 6:</i>	<i>Hoe gaat het nu?</i>
Maandag	Voorleesbeurten - introductie	Maandag	Elkaar optillen
Dinsdag	Noem elkaars naam	Dinsdag	Blindemannetje
Woensdag	Raden wie het is	Woensdag	Samenwerken
Donderdag	Vraag en antwoord	Donderdag	Plankvallen
Vrijdag	Ballen vervoeren	Vrijdag	Deinen in de kring

Met deze interventies heb ik mij zowel gericht op de hele groep, als op 4 leerlingen die ik heb geselecteerd naar aanleiding van de resultaten van de nulmetingen: HA2, MF, CL en RP. Bij de analyse zal ik uitvoeriger terugkomen op deze kinderen. Tijdens de interventies bleek dat de kinderen van mijn groep in staat zijn om op een respectvolle manier met elkaar om te gaan. Het merendeel van de kinderen was in staat om positief met andere kinderen te communiceren en op die manier goed samen te werken. Tijdens de interventies was er een van respect en vertrouwen in de groep.

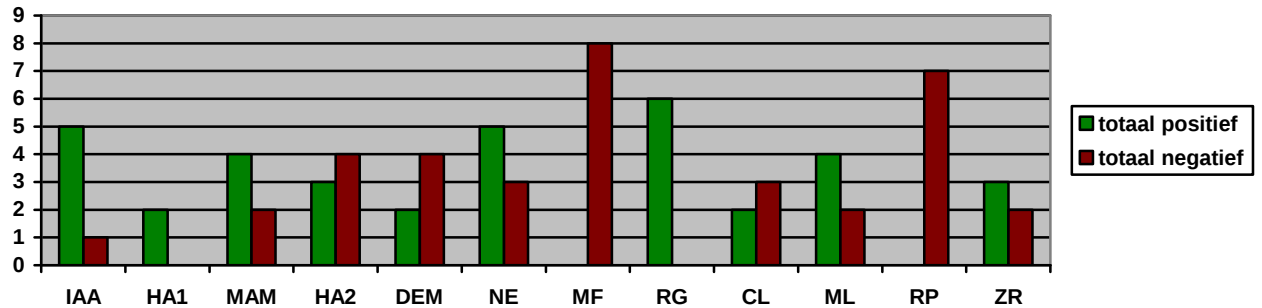
Eindmeting

Om te onderzoeken of het groepsklimaat gunstig is beïnvloed door de interventies en of de kinderen anders over elkaar denken, heb ik diverse eindmetingen uitgevoerd. Hiervoor heb ik gebruik gemaakt van de volgende instrumenten:

- Sociogram;
- Klimaatschaal;
- Kanjertraining: vragenlijst;
- Kanjertraining: sociogram;
- Observaties.

Sociogram

Sociaal

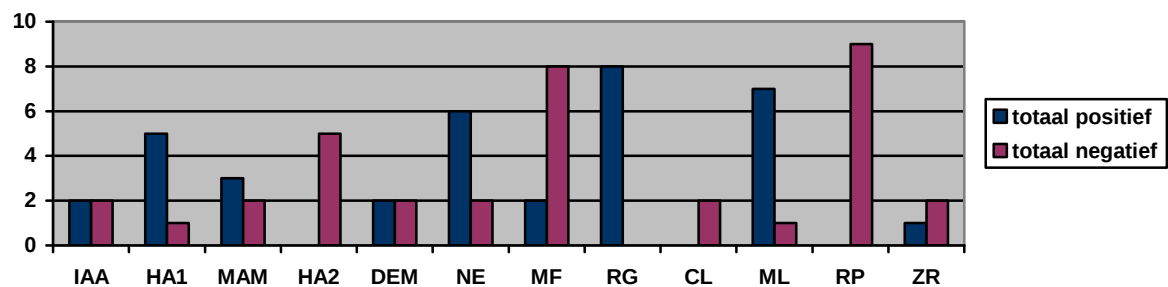

Figuur 7: Sociogram sociaal eindmeting

Populair in de groep zijn IAA, MAM, NE, ML en RG. Zij scoren 4 of hoger.

De verstoten kinderen zijn HA2, DEM, MF en RP. Zij scoren 4 of hoger.

Werkgerelateerd

Figuur 8: Sociogram werkgerelateerd eindmeting

Populair in de groep zijn HA1, NE, RG en ML. Zij scoren 5 of hoger.

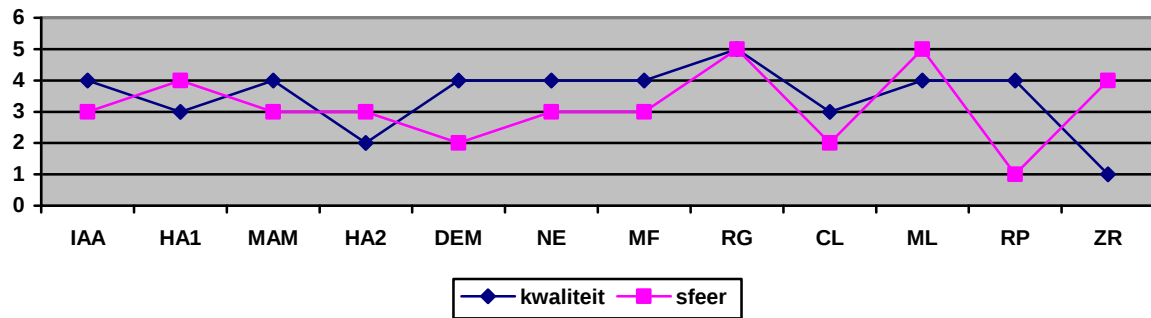
De verstoten kinderen zijn HA2, MF en RP. Zij scoren 5 of hoger.

Bij zowel sociaal als bij werkgerelateerd populair: RG en ZR.

Bij zowel sociaal als bij werkgerelateerd verstoten: HA2, MF en RP.

De uitgebreide sociogrammen zijn te vinden in de bijlage (13 en 14).

Klimaatschaal

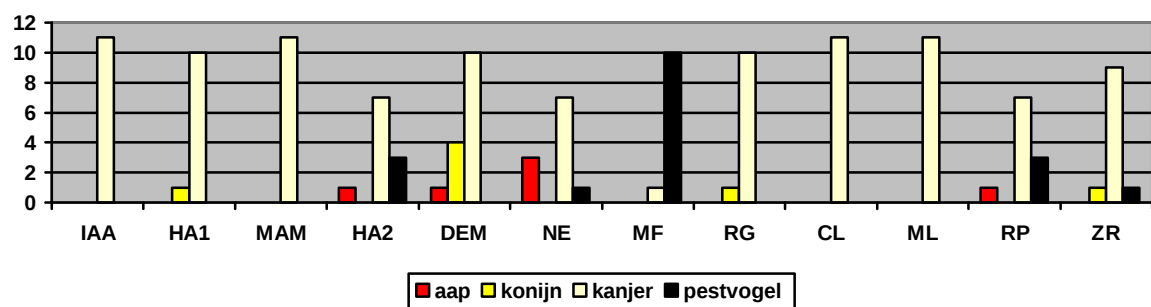
1. zeer laag / 2. laag / 3. ondergemiddeld / 4. gemiddeld / 5. bovengemiddeld / 6. hoog / 7. zeer hoog

Figuur 9: Klimaatschaal klas eindmeting

Kwaliteit onderlinge leerlingrelaties: Gemiddelde = 3,50

Sfeer in de klas: Gemiddelde = 3,17

Kanjertraining: vragenlijst

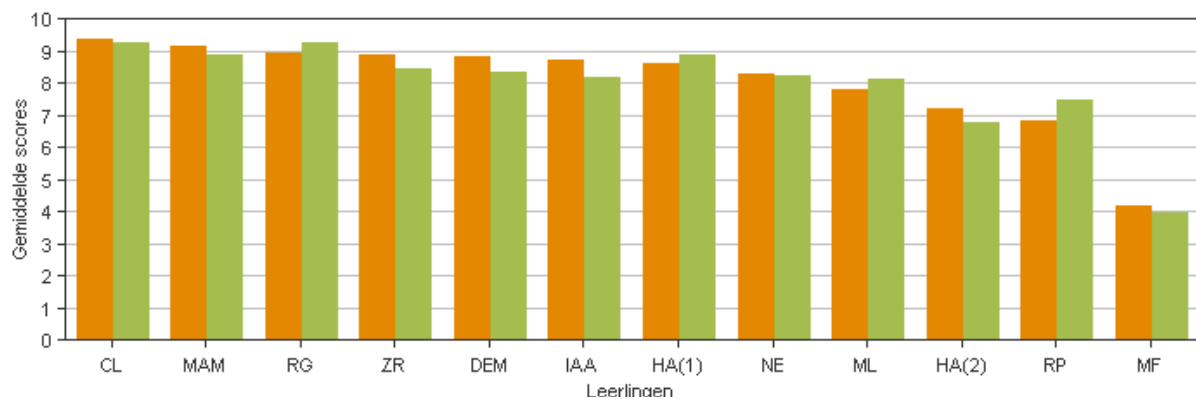
Figuur 10: Gedragstypes Kanjertraining eindmeting

Opvallend kind is MF. Zij wordt door 10 van de 11 kinderen als een pestvogel gezien. In positieve zin zijn IAA, MAM, CL en ML opvallend. Zij worden door alle kinderen als kanjer gezien.

HA2 en RP, die tijdens de nulmeting nog opvallend waren omdat zij 6 keer als pestvogel werden gezien, worden nu allebei nog maar door drie kinderen als pestvogel gezien.

De individuele verschillen tussen de nul- en eindmeting zijn te vinden in bijlage 15.

Kanjertraining: sociogram

In oranje staat het gemiddelde cijfer voor vriendschap. In groen staat het gemiddelde cijfer voor samenwerken.

Figuur 11: Vriendschap - samenwerking eindmeting

Zoals te zien is in bovenstaande tabel, scoort MF voor zowel vriendschap als samenwerking een onvoldoende. De overige kinderen scoren gemiddeld wel een voldoende op beide onderdelen.

Het geheel verkregen overzicht van de website www.kanjertraining.nl is te vinden in de bijlage (16).

Observaties

Na het uitvoeren van de interventies heb ik weer een aantal observaties gedaan. Hierbij heb ik me vooral gericht op de kinderen die tijdens de nulmeting naar voren kwamen.

- MF: Het gedrag van MF is onveranderd. Zij is nog steeds gemeen tegen andere kinderen. Andere kinderen kunnen van tevoren niet inschatten hoe MF in een situatie gaat reageren. Hierdoor nemen ze haar niet snel in vertrouwen.
- CL: Tijdens het onderzoek hebben de kinderen geleerd om CL meer te respecteren. CL uit zich meer in de groep. Hij vertelt nu bijvoorbeeld ook in de weekendkring. Hij spreekt op een andere manier dan de andere kinderen, omdat hij niet goed uit zijn woorden komt. Andere kinderen geven echter aan dat ze het leuk vinden wat CL vertelt. Ze betrekken hem nu bij het samenspel. Samenwerken is nog wel lastig. Hierin kan hij zich nog niet voldoende uiten.
- HA2: Bij het nauwlettender in de gaten houden van HA2, in combinatie met de interventies, bleek HA2 minder bemoeizuchtig, maar meer behulpzaam te worden. Nog steeds is hij er als één van de eersten bij als er ergens wat gebeurt, maar nu om kinderen te ondersteunen en te helpen.

RP: Tijdens de eindobservaties bleek dat er meer kinderen zijn die contact zoeken met RP. Vanwege zijn ADHD zijn er echter nog wel eens gedragswisselingen. Het ene moment is hij rustig, het volgende moment druk en explosief. Andere kinderen blijven dit lastig vinden. De ene dag vinden ze RP lief en de andere dag vinden ze hem gemeen.

Analyse

Als ik de gegevens die ik heb verkregen uit de nulmetingen en eindmetingen naast elkaar leg, kom ik tot een aantal analyses. Bij de persoonsgebonden metingen zal ik mij richten op de geselecteerde kinderen: HA2, MF, CL en RP, omdat zij bij één of meerdere onderdelen van de nulmeting en in hun interactie met andere kinderen opvallend naar voren kwamen. In de genoemde bijlagen zijn ook de metingen van de andere kinderen te vinden.

Sociogram: sociaal

Als je de sociogrammen gerelateerd aan het sociaal niveau in de klas van de nul- en eindmeting naast elkaar legt, is te zien dat er bij een aantal kinderen een duidelijk verschil is opgetreden. Zo scoort HA2 opvallend minder negatief. MF wordt evenals RP geen enkele keer meer positief genoemd. Bij CL is er weinig verschoven.

Sociogram: werkgerelateerd

Tijdens de nulmeting gaven twee kinderen aan dat zij graag met HA2 werkten. Bij de eindmeting was er echter geen enkel kind meer dat dit aangaf. Het kan zijn dat zij door de interventies hebben ontdekt dat er andere kinderen zijn met wie zij liever zouden werken, waar zij voorheen niet over na hadden gedacht. Ditzelfde geldt voor CL. Bij hem zou het er aan kunnen liggen dat hij weinig reactie geeft als kinderen iets met hem willen overleggen of doen. RP werd bij zowel de nulmeting als bij de eindmeting niet positief genoemd. MF scoorde negatief hoger dan bij de nulmeting.

Klimaatschaal

De kwaliteit van de onderlinge leerlingrelaties is verschoven van 3,58 naar 3,50. Dit is een nihil verschil. Deze score ligt tussen ondergemiddeld (3) en gemiddeld (4).

De sfeer in de groep is verschoven van 3,00 naar 3,17. Ook dit verschil is nihil. Deze scores zijn ondergemiddeld (3).

Het onderzoek heeft dus geen meetbare verbetering van de kwaliteit van de onderlinge leerlingrelaties en van de sfeer in de groep teweeggebracht.

Kanjertraining: vragenlijst

HA2 en RP zijn minder vaak gekozen als pestvogel en vaker als kanjer. Hier waren zij beiden erg trots op. MF en CL scoren bij de nul- en eindmeting hetzelfde. Bij hen hebben geen verschuivingen plaatsgevonden. Zoals al vermeld zijn de individuele overzichten te vinden in bijlage 15.

Kanjertraining: sociogram

Vrijwel alle kinderen scoorden voor zowel vriendschap als voor het samenwerken een voldoende of hoger. Ik zal mij richten op de geselecteerde leerlingen.

HA2 heeft voor samenwerken een punt hoger gescoord. MF heeft ook voor het samenwerken een punt hoger gescoord. Zij scoort echter voor beide gemeten onderdelen bij de eindmeting een 4, wat onvoldoende is. CL scoort erg hoog voor beide onderdelen. Bij hem heeft er geen verandering plaatsgevonden. RP heeft voor samenwerken een punt hoger gescoord.

Observaties

Gedurende de onderzoeksperiode heb ik diverse observaties uitgevoerd in de klassensituatie. Voornamelijk tijdens het vrijspelen, werken naar keuze en het knutselen.

Aan het begin van de onderzoeksperiode zochten de kinderen de voor hun vertrouwde kinderen op om een activiteit mee te ondernemen. Met de overige kinderen werd veelal negatief gecommuniceerd, er werd geen rekening gehouden met de anderen of de kinderen werden genegeerd.

Gedurende de onderzoeksperiode zag ik dat er een verschuiving plaats vond. De kinderen blijven wel enigszins hun vaste maatje opzoeken, maar gaan de andere kinderen meer bij hun activiteiten betrekken. Zo is MF een kind dat in de groep erg alleen staat, maar steeds vaker wordt uitgenodigd om mee te doen met anderen.

Ook vind ik het opvallend dat kinderen op meerdere vlakken rekening met elkaar houden, waarbij ze ook meer respect naar elkaar uiten. Aan het einde van de onderzoeksperiode vond er een voor mij verhelderende gebeurtenis plaats.

Tijdens één van de vrije speelmomenten zaten HA2 en DEM samen op de grond een grote auto van stokjes te bouwen. Deze kinderen blokkeerden daarbij de doorgang voor de rest van de klas. Ik had verwacht dat de groepsgenoten ze weg zouden duwen of op het werk van deze kinderen zouden gaan staan als ze er door zouden willen. De kinderen hadden echter een andere oplossing: er werd door de meeste kinderen op een nette gevraagd wijze of ze er door mochten, waarbij HA2 en DEM plaats maakten. Andere leerlingen gingen er wel zelf langs, maar liepen op hun tenen langs de kant om er voor te zorgen dat het werk van HA2 en DEM niet kapot zou gaan.

Hoofdstuk 5

Conclusies

Dit onderzoek ben ik gestart met de onderzoeksvraag:

In hoeverre is het mogelijk om binnen mijn groep 3 een groepsklimaat te ontwikkelen waarin vertrouwen ten opzichte van elkaar heerst?

Om de onderzoeksvraag goed te kunnen beantwoorden, heb ik deze in hoofdstuk 1 uitgesplitst in deelvragen. In dit hoofdstuk zal ik de deelvragen als eerst beantwoorden. Vervolgens zal ik antwoord geven op mijn onderzoeksvraag en tot slot zal ik afsluiten met aanbevelingen die volgen uit mijn onderzoek.

Deelvragen

- *Hoe is de beginsituatie in mijn groep als het om vertrouwen gaat?*

Om de situatie met betrekking tot het onderlinge vertrouwen in mijn groep te bepalen, heb ik de meetinstrumenten gebruikt zoals aangegeven in de eerdere hoofdstukken. Het begrip vertrouwen is moeilijk te meten bij kinderen. Daarom heb ik onder andere de sfeer in de groep onderzocht, door middel van de klimaatschaal.

Als ik kijk naar het resultaat van deze meting blijkt dat de sfeer in de groep ondergemiddeld is.

Daarnaast heb ik onderzocht welke gedragstypen van Kanjertraining de kinderen krijgen toebedeeld door de andere kinderen uit de groep.

Hieruit is op te maken dat veel kinderen voor het grootste deel worden gezien als Kanjer. Een eigenschap van een Kanjer is dat deze te vertrouwen is. Dat is dus een goed teken. Alleen HA2, MF en RP werden door de andere kinderen niet overwegend als een Kanjer gezien. MF scoorde 10 keer Pestvogel. HA2 en RP scoorden beiden wel 5 keer Kanjer, maar daarentegen 6 keer Pestvogel.

Als ik kijk naar het sociogram dat bij de Kanjertraining hoort, blijkt dat vrijwel alle kinderen erg hoog scoren ten aanzien van vriendschap en samenwerken.

Bij het bestuderen van de sociogrammen blijkt dat een aantal kinderen niet goed in de groep ligt: HA2, MF en RP. Zij worden vaak negatief genoemd.

Dit zijn ook kinderen die ik na het uitvoeren van de nulmetingen beter in de gaten ben gaan houden. Deze kinderen zoeken veel contact met andere kinderen, die daar op dat moment geen behoefte aan hebben. Echter laten de genoemde kinderen zich niet zomaar wegsturen en blijven hun pogingen tot contact voortzetten.

Uit deze gegevens blijkt dat een groot aantal Kanjers in de klas niet automatisch zorgt voor een goede sfeer waarbij de kinderen goed met elkaar omgaan en elkaar vertrouwen. De kinderen uit de groep zijn tijdens de werkmomenten wel in staat om zich goed te gedragen naar elkaar toe. De interacties tijdens deze momenten worden door de leerkracht gestuurd. De kinderen moeten samen werken en overleggen over een gegeven opdracht die voor iedereen duidelijk is.

In vrije situaties vinden de kinderen het omgaan met elkaar veel lastiger. Tijdens deze momenten zijn er voor het idee van de kinderen weinig regels met betrekking tot onderlinge interactie. Het lijkt of ze hierbij niet genoeg vaardigheden hebben om problemen goed op te lossen en de sturing van de leerkracht missen

- *Wat is de wenselijke situatie voor de kinderen?*

Tuckman (Van Engelen, 2007) en Remmerswaal (2008) geven aan dat kinderen elkaar eerst moeten leren kennen voordat ze een groep kunnen vormen en sociale contacten kunnen aangaan. Met de interventies die ik heb toegepast heb ik getracht de kinderen elkaar beter te laten leren kennen.

“Het is belangrijk dat kinderen sociaal geaccepteerd worden zoals ze zijn.” (Van Engelen, 2007) In mijn groep bleek dat niet alle kinderen even goed geaccepteerd werden. Dit zijn de vier kinderen waar ik mij gedurende het onderzoek meer op heb gericht; HA2, MF, CL en RP, hoewel CL al bij de nulmeting door alle klasgenoten als een Kanjer werd gezien. Bij de eindmeting bleek dat HA2 en RP beter geaccepteerd werden door de groep dan voorheen. Zij gaven beiden aan dat erg fijn te vinden. Ik zie dat zij zich gedurende het onderzoek opener gingen opstellen richting de andere kinderen.

Volgens Van Engelen (2007) is het belangrijk dat kinderen zich veilig voelen in een groep, dat zij gerespecteerd worden, dat ze positief met elkaar communiceren, dat ze samen werken en elkaar helpen. En dat is wat ik met bovenstaande kinderen heb zien gebeuren.

- *Welke vaardigheden kan je van de leerkracht verwachten om een veilig groepsklimaat te creëren?*

Volgens Kohnstamm (1999) is het belangrijk dat de leerkracht goed in de gaten houdt welke vaardigheden kinderen nodig hebben om met elkaar te kunnen spelen. Faber (1992) voegt daar aan toe dat een leerkracht er moet zijn om situaties voor kinderen te kunnen analyseren en te helpen met oplossen als kinderen daar zelf nog niet toe in staat zijn.

Als ik kijk naar de niveaus van sociaal perspectief zoals Kohnstamm (2002) omschrijft, blijkt dat kinderen van 6 en 7 jaar nog niet altijd goed in staat zijn om zich te verplaatsen in een ander. Kinderen van 6 en 7 jaar zijn in de leeftijd waarin ze gaan beseffen dat anderen iets op een andere manier kunnen ervaren dan zichzelf. Maar hoe, dat weet je niet precies.

Positieve feedback van de leerkracht naar de leerlingen is volgens Remmerswaal (2008) van belang om een positief groepsklimaat te creëren. Ik heb er daarom voor gezorgd dat de toegepaste interventies vooral in de vorm van leuke en gezellige spelletjes zijn gegoten.

Tijdens deze interventies bleek dat de kinderen goed op elkaar kunnen reageren. De sfeer was ongedwongen en iedereen werd geaccepteerd. Om dit effect ook te creëren tijdens andere momenten in de klas, ben ik mij bewuster gaan bezighouden met het samenwerken tijdens de diverse vakken, zoals lezen en rekenen. De kinderen hebben de afgelopen weken meerdere overlegmomenten gehad. De ene keer was dat vooraf door mij ingepland, een andere keer ontstond het spontaan. Het is als leerkracht belangrijk om kinderen hiervoor de ruimte te geven.

- *In hoeverre kunnen kinderen in groep 3 hun gedrag aanpassen voor een prettiger groepsklimaat?*

Zoals ik bij de vorige deelvraag al heb aangegeven, geeft Kohnstamm (2002) aan dat het voor kinderen in groep 3 moeilijk is om zich te verplaatsen in een ander. Hierdoor is het voor hen vrijwel onmogelijk om het eigen gedrag aan te passen om positiever met een ander om te gaan.

Tijdens het onderzoek heb ik gemerkt dat er in de groep sociale kinderen zitten. Deze kinderen voelen zichzelf over het algemeen prettig in de groep. Dit stralen zij uit. Daarnaast houden zij in de gaten of andere kinderen zich ook goed voelen.

Als dat niet het geval is, bekommeren de sociale kinderen zich over hen. Zij zien het als kinderen buitengesloten zijn en proberen ze bij hun eigen activiteit te betrekken. Bij het kind dat meestal bij probleemsituaties betrokken is, leek echter geen verbeteringen op te treden. Dit soort kinderen zijn door hun leeftijd of door persoonlijke aspecten dusdanig op zichzelf gericht, dat zij alleen in eigen belang handelen.

- *In hoeverre hebben dagelijkse oefeningen op het gebied van sociale interactie een positief effect op mijn groepsklimaat?*

De Kanjertraining is er op gericht om het vertrouwen bij kinderen te vergroten. De oefeningen die in de methode worden weergegeven zorgen inderdaad voor een goede en ongedwongen sfeer tijdens het uitvoeren ervan.

Echter, ik merk in de praktijk dat na het afsluiten van de oefening het onderling vertrouwen weer afneemt en dat irritaties weer gaan opspelen. Om deze reden heb ik er voor gekozen om de kinderen meer met elkaar te laten samenwerken bij diverse vakken, zoals ik bij de vorige deelvraag heb omschreven.

Tijdens deze momenten van samenwerking bleek dat de kinderen beter dan voorheen in staat waren om positief met elkaar te communiceren. De meeste kinderen leken beter in staat om elkaar te respecteren en in hun waarde te laten. Naast dit samenwerken tijdens de reguliere lessen, neem ik elke dag 5 tot 15 minuten de tijd om met de hele groep te werken aan onderling respect, samenwerken, positieve communicatie en het veilig voelen in de groep. Dit doe ik met oefeningen uit de Kanjertraining, maar ook met energizers en oefeningen die ik in andere literatuur ben tegengekomen, zoals in de boeken 'Grip op de groep' (Van Engelen, 2007) en 'Energize!' (Apacki, 2010).

De uitgevoerde oefeningen heb ik verzameld en gebundeld in een activiteitenmap. Deze activiteitenmap is geschikt om dagelijks in de klas te gebruiken.

Tot slot neem ik tijd om met de kinderen diverse processen te evalueren, aan de hand van evaluatiekaarten met smileys.

Onderzoeksvraag

In hoeverre is het mogelijk om binnen mijn groep 3 een groepsklimaat te ontwikkelen waarin vertrouwen ten opzichte van elkaar heerst?

Als ik kijk naar de metingen die ik heb uitgevoerd aan het begin en eind van mijn onderzoek, kan ik concluderen dat er in het groepsklimaat een kleine verbetering merkbaar is. De metingen tonen echter geen groot verschil.

Als ik mijn conclusie baseer op de eindmeting ten aanzien van de gedragstypes van de Kanjertraining kan ik echter wel heel trots zijn op mijn klas. Op één kind na worden alle kinderen door de meeste klasgenoten als een Kanjer gezien. Dit geeft wel aan dat de kinderen over het algemeen op een meer positieve manier naar elkaar zijn gaan kijken. Alleen MF wordt na een interventieperiode van zes weken nog steeds 10 keer als een pestvogel gezien. Ik zie echter dat de groep zijn best doet om aardiger tegen haar te zijn en haar meer bij hun activiteiten betrekken.

Uitgaande van de kenmerken van een positieve groep die Van Engelen (2007) noemt, zie ik dat de kinderen van mijn groep 3 een duidelijke stap hebben gemaakt richting het worden van een positieve groep. De kinderen werken vaker en doelgerichter samen en dit doen zij met verschillende kinderen. Daarnaast kunnen ze beter omgaan met het feit dat andere kinderen een andere mening hebben.

Aanbevelingen

Met het uitvoeren van dit onderzoek heb ik aangetoond dat het als leerkracht mogelijk is om bewust, met kleine stapjes, het groepsklimaat in een groep 3 positief te beïnvloeden.

Het is echter wel belangrijk dat er met een aantal zaken rekening gehouden wordt:

- Het is belangrijk dat de leerkracht een open en positieve houding naar de kinderen toe heeft, waardoor zij zich in de klas veilig en gewaardeerd zullen voelen. Het geven van veel positieve feedback is hierbij belangrijk.
- Bij het gebruik maken van de methode Kanjertraining is het van belang dat er meerdere momenten in de week zijn waarin oefeningen herhaald kunnen worden.

Om de Kanjertraining daadwerkelijk in elke groep een kans van slagen te geven zal er daarom gekeken moeten worden hoe de methode wordt ingezet en toegepast op school. Het geven van één Kanjerles van 30 minuten per week is niet genoeg om de kinderen blijvend op een positieve manier met elkaar om te laten gaan. Dagelijks korte oefeningen van 5 tot 15 minuten hebben hiervoor meer effect. Zie hiervoor mijn laatste punt van aanbeveling.

- De leerkracht moet bewust bezig zijn met het aanleren van het gewenste gedrag en alle kinderen daar bij betrekken. Dat houdt in dat de niet alleen de betrokken leerlingen, maar de hele groep moet deelnemen als er iets uitgesproken moet worden.
- Dit onderzoek is uitgevoerd in een groep van 12 kinderen. Het onderzoek zou representatiever zijn als er meer kinderen aan hadden deelgenomen. Vooral bij het invullen van het sociogram viel op dat de kinderen weinig keuzemogelijkheid hadden.

In een kleine groep zouden daarom de keuzemogelijkheden bij het afnemen van een sociogram teruggedrongen kunnen worden van drie, naar twee antwoordmogelijkheden per vraag.

- Om het groepsklimaat positief te ontwikkelen kan men gebruik maken van de activiteitendoos die ik heb ontwikkeld tijdens dit onderzoek. Hierin zitten diverse materialen die er voor zorgen dat het groepsklimaat positief wordt ontwikkeld:

- Gebruikswijzer

Hierin staat aangegeven hoe de activiteitendoos is ontstaan en hoe er met de doos in de praktijk kan worden gewerkt.

- Activiteitenmap

De activiteiten in deze map zijn over het algemeen in 5 tot 15 minuten uit te voeren. De activiteiten zijn verdeeld in vier verschillende doelen:

1. Je veilig voelen;
2. Respecteer elkaar;
3. Positieve communicatie;
4. Samenwerken en elkaar helpen.

In deze map zitten de interventies die ik tijdens dit onderzoek in de groep heb uitgevoerd, aangevuld met andere interventies uit de methode Kanjertraining en het boek Grip op de groep.

Daarnaast zitten er in de activiteitenmap diverse overzichten die ik heb verkregen via www.klimaatschaal.nl. Het gaat hierbij om:

- Sfeerversterkers;
- Een veilige sfeer in de klas: tips voor lessen;
- Een leergerichte sfeer in de klas: tips voor lessen;
- Een overzicht van mogelijke hulpmiddelen en ideeën die men kan gebruiken om de kwaliteit van onderlinge leerlingrelaties, sfeer in de groep, orde in de groep en de interactie met de leerkracht te verbeteren.
- De benodigde materialen voor het uitvoeren van de activiteiten:
 - Emotiekaartjes;
 - Evaluatiekaarten;
 - Kanjerpetten;
 - Kanjerbuttons.
- Het boek: 99 Kanjerspelletjes (Kanjertaining)
“Met de activiteiten uit dit boek leren de kinderen op een positieve manier met elkaar om te gaan. Bovendien leren de kinderen verantwoordelijkheid te nemen voor elkaar.” (www.sportkanjers.nl)
- Het boek: Energize! (Edu’Actief)
Korte activiteiten die in groepsverband kunnen worden uitgevoerd.
Deze activiteiten bevorderen onder meer het samenwerken.
- Het spel: Eigenwijsjes (Dubbelzes)
Een spel dat kinderen helpt om positief over zichzelf te gaan denken, wat een goed zelfbeeld bevordert.
- Het spel: Billetjes bloot spel (Atalanta)
Een spel dat onderlinge discussies bevordert, waarbij kinderen ook kunnen leren om positief met elkaar te communiceren.

Hoofdstuk 6

Evaluatie onderzoek

In dit hoofdstuk zal ik vertellen hoe ik het heb ervaren om dit onderzoek uit te voeren. Ik zal aangeven hoe het is gegaan, wat ik er van heb geleerd en wat dit onderzoek voor mijzelf heeft betekend. Tot slot zal ik mijn ervaring weergeven over de tijdsdruk en het samenwerken met mijn critical friends.

Proces

Nu ik aan eind van mijn onderzoek sta, kan ik terugblikken op een interessant, leerzaam en bewogen afgelopen jaar.

Toen we met het onderzoek begonnen had ik wel 1001 ideeën in mijn hoofd. Ik zag in veel dingen waar ik in de praktijk tegenaan loop een uitdaging. Al snel had ik echter door dat ik graag een actief onderzoek in mijn eigen groep wilde uitvoeren. Vorig jaar werkte ik voor het eerst op mijn huidige school en hoorde de leerkracht van groep 2 veelal verzuchten dat de groep zo moeilijk was en dat het werken met de betreffende kinderen zo zwaar was. Na de zomervakantie nam ik de groep van haar over en vond dat zij gelijk had. Er zijn kinderen die erg negatief ten opzichte van elkaar staan. Andere kinderen zijn wel neutraal, maar kunnen de negatieve sfeer die er al heerst niet ombuigen. Daar wilde ik voor dit onderzoek wel mijn tanden in zetten. Ik vind het belangrijk dat er in de groep een sfeer van respect en vertrouwen is, waarin kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen.

Het onderzoek kon ik goed stap voor stap uitvoeren, naar aanleiding van het tijdspad dat aan het begin van dit jaar was opgesteld.

In het begin was ik nog erg zoekende naar de daadwerkelijke opzet. Ik had wel een idee waar ik heen wilde, maar vond het moeilijk om daar specifieke vragen bij op te stellen. Het startplan heeft hier goed bij geholpen. Hier had ik aan het begin van het onderzoek veel houvast aan. Later was het mogelijk om het wat meer los te laten. Het opstellen van de theoretische onderbouwing vond ik erg interessant. In eerste instantie wist ik nog niet waar ik precies naar zocht en waar ik moest beginnen.

Hierdoor haalde ik veel niet ter zake doende literatuur in huis. Toen ik uiteindelijk op een goed spoor zat, kon ik er mee doorwerken.

Bij het bekijken van verschillende scripties op internet en het volgen van de module gedrag, behorende bij de opleiding gespecialiseerde leraar, ontdekte ik de instrumenten waarmee ik de data wilde gaan meten. Daar kon ik goed mee aan de slag.

Het meetinstrument Kanjertraining: sociogram vind ik echter niet heel geschikt voor mijn groep. Hier moeten de kinderen op een tienpuntsschaal een cijfer aan een ander kind geven. Ik merkte dat de kinderen snel geneigd waren om een ander een 1 te geven als dat kind niet leuk werd gevonden en om een 10 toe te kennen aan kinderen die wel aardig waren. Dit waren echter ook kinderen waar in de praktijk niet mee werd omgegaan. De kinderen vonden de gradaties in de cijfers moeilijk. Deze lijst aanpassen met smileys zou naar mijn idee een beter resultaat opbrengen.

In eerste instantie vond ik het bepalen van de juiste interventies lastig. Van nature ben ik meer een denker dan een doener en dat uitte zich hierin. Toen ik uiteindelijk was begonnen, had ik er wel veel plezier in. Ik zag dat de sfeer in de groep beter werd en dat gaf mij vertrouwen. Met veel plezier heb ik met de groep gewerkt.

Daarna kwam de fase waarin alle data moesten worden verwerkt. Het was heel wat werk om alles in tabellen en grafieken te verwerken, maar ik vond het wel een kick om de gegevens van alle metingen op deze manier naast elkaar te kunnen leggen. Opeens werd het resultaat van hetgeen waar ik zo hard voor had gewerkt zichtbaar. Het uiteindelijk afronden van het onderzoek als geheel viel me zwaar. De kritische opmerkingen van al mijn hoofdstukken moesten worden verwerkt, zodat er een logisch geheel ontstaat.

Betekenis

Ik heb ingezien dat het mogelijk is om kinderen op een prettigere manier met elkaar om te laten gaan zodat zij zich veilig voelen in de groep. Het is mogelijk dat kinderen elkaar respecteren, op een positieve manier met elkaar communiceren, dat zij kunnen samenwerken en elkaar kunnen helpen.

Na deze bewustwording zal ik in het vervolg direct aan het begin van het schooljaar activiteiten inzetten om een goed groepsklimaat te creëren.

Het is van belang om direct met de start van een nieuw schooljaar positiviteit te bevorderen. Hiervoor kan ik gebruik maken van de activiteitendoos die ik heb ontwikkeld.

Problemen zal ik eerder bespreekbaar maken in de hele groep en niet alleen met de betreffende kinderen oplossen. Ik ben de meerwaarde van situaties als deze gaan inzien. Hierdoor zal iedereen betrokken worden op een positieve en oplossingsgerichte manier, waardoor kinderen zich medeverantwoordelijk zullen gaan voelen voor het gebeuren in de klas. Daarnaast zullen kinderen elkaar gaan respecteren en waarderen en zullen zij eerder in staat zijn om problemen onderling oplossen, omdat zij merken dat anderen hen serieus nemen.

Ook heb ik het belang ingezien van het veel laten samenwerken. Waar ik eerder geneigd was om te denken dat het goed was om kinderen alleen te laten werken, zodat ik precies kon zien wat ze goed en fout deden, zie ik nu veel meer de meerwaarde van het werken in tweetallen of ik kleine groepjes.

Tijdsdruk en de samenwerking

Het afgelopen jaar heb ik ontzettend veel geleerd. Het is echter ook een heel zwaar jaar geweest. Dit onderzoek heb ik uitgevoerd naast alle modules die ik dit jaar heb gevolgd, een fulltime baan en alle andere dingen waarvan ik het nodig vond dat ik ze moest ondernemen. Ik vond het voor mijzelf erg moeilijk om een balans tussen inspanning en ontspanning te vinden.

Tijdens het onderzoek ben ik bijgestaan door mijn critical friends Kim en Angelique. Zij waren altijd bereid om kritisch naar mijn werk te kijken. Dat heb ik als zeer fijn ervaren. Daarnaast steunden zij mij als ik het niet meer zag zitten. Ik ben hen veel dank verschuldigd.

Ook met mijn begeleidster, Marjolijn, heb ik op een prettige manier samengewerkt. Zij was altijd snel met het geven van feedback op de geschreven stukken, waardoor ik weer verder kon met de volgende stap. Het was erg prettig dat ik met al mijn vragen bij haar terecht kon.

Nu ik alles heb afgerond, kan ik trots zijn op mezelf. Ik heb ontzettend hard gewerkt, met een mooi onderzoek als resultaat. Hiermee heb ik aangetoond dat ik als gespecialiseerde leraar beschik over praktische en theoretische kennis waarmee ik nog veel kinderen en groepen in de toekomst kan helpen.

Literatuurlijst

Boeken

- Alblas, G., Heinstra, R. & Van De Sande, H. (2001). *Sociale psychologie voor het onderwijs*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff bv.
- Faber, S.E.K. & Steensma, H.Y. (1992). *Wat doen we eraan? Gedragsproblemen en sociale ontwikkeling bij 4- tot 12-jarigen*. Nijkerk: Uitgeverij Intro.
- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J. & Scheepsma, W. (2007). *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*. Baarn/Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Kohnstamm, R. (2002). *Kleine ontwikkelingspsychologie II. De schoolleeftijd*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Krab, K.J., Engelen-Snaterse, T.J. & De Boer-Boosman, B.R. (1994). *Gedragsverandering binnen en buiten de klas. Gedragsverandering van leerling en leerkracht in het basis- en speciaal onderwijs*. Meppel: Drukkerij Giethoorn ten Brink.
- De Lange, R., Schuman, H. & Montesano Montessori, N. (2010). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Remmerswaal, J. (2008). *Handboek groepsdynamica. Een nieuwe inleiding op theorie en praktijk*. Baarn: Uitgeverij H. Nelissen bv.
- Van Engelen, R. (2007). *Grip op de groep*. Baarn/Utrecht/Zutphen: ThiemeMeulenhoff.
- Weide, G., Oudman, A. & Vliek, L. (2007). *Kanjerboek voor ouders en leerkrachten*. Utrecht: Digitale klerken.

Websites

- Louwerens, S. (2008). *Iedere groep een fijne groep. Werken aan een optimaal groepsklimaat*. Redax Magazine oktober 2008. www.edux.nl
- www.kanjertraining.nl
- www.klimaatschaal.nl
- www.sometics.nl
- www.sportkanjers.nl

Bijlage 1

Vragenlijst sociogram

Naam:

Met wie **speel** je graag? Kies 3 kinderen.

						
IAA	DB	DEM	MF	RG	ML	
						
HA(1)	HA(2)	NE	CL	RP	ZR	MAM

Met wie **speel** je niet graag? Kies 3 kinderen.

						
IAA	DB	DEM	MF	RG	ML	
						
HA(1)	HA(2)	NE	CL	RP	ZR	MAM

Bijlage 2

Vragenlijst klimaatschaal kinderen

Naam:

Vragenlijst klimaatschaal: Algemeen gedeelte over je klas

	(bijna) nooit	soms	regelmatig	vaak
1 Ik vind mijn klas leuk	☐	☐	☐	☐
2 Leerlingen in deze klas maken ruzie met elkaar	☐	☐	☐	☐
3 Ik kan goed met de meeste klasgenoten opschieten	☐	☐	☐	☐
4 Er zijn leerlingen in onze klas die spullen van anderen kapot maken	☐	☐	☐	☐
5 Bij moeilijkheden word ik door klasgenoten geholpen	☐	☐	☐	☐
6 Er zijn leerlingen uit onze klas die elkaar buiten schooltijd lastig vallen	☐	☐	☐	☐
7 Er zijn leerlingen in deze klas die elkaar uitschelden	☐	☐	☐	☐
8 In deze klas worden leerlingen gepest	☐	☐	☐	☐
9 In deze klas roddelen leerlingen over elkaar	☐	☐	☐	☐
10 Er zijn leerlingen in onze klas die elkaar wel eens slaan of schoppen	☐	☐	☐	☐
11 Ik voel me in deze groep op mijn gemak	☐	☐	☐	☐
12 Ik voel dat ik bij deze groep hoor	☐	☐	☐	☐
13 Ik werk graag samen met een klasgenoot aan een opdracht	☐	☐	☐	☐
14 Ik vind de leerlingen in mijn klas aardig	☐	☐	☐	☐
15 In deze klas word je uitgelachen als je een verkeerde vraag stelt	☐	☐	☐	☐
16 Ik denk dat mijn klasgenoten mij wel aardig vinden	☐	☐	☐	☐

Bijlage 3

Vragenlijst klimaatschaal leerkrachten

Klimaatschaal groep 3

		(bijna) nooit	soms	regelmatig	vaak
1	De leerlingen vinden de klas leuk	☐	☐	☐	☐
2	Leerlingen in de klas maken ruzie met elkaar	☐	☐	☐	☐
3	Leerlingen kunnen goed met elkaar opschieten	☐	☐	☐	☐
4	Er zijn leerlingen in de klas die spullen van anderen kapot maken	☐	☐	☐	☐
5	Bij moeilijkheden helpen klasgenoten elkaar	☐	☐	☐	☐
6	Er zijn leerlingen uit de klas die elkaar buiten schooltijd lastig vallen	☐	☐	☐	☐
7	Er zijn leerlingen in de klas die elkaar uitschelden	☐	☐	☐	☐
8	In de klas worden leerlingen gepest	☐	☐	☐	☐
9	In de klas roddelen leerlingen over elkaar	☐	☐	☐	☐
10	Er zijn leerlingen in de klas die elkaar wel eens slaan of schoppen	☐	☐	☐	☐
11	De leerlingen voelen zich op hun gemak in de groep	☐	☐	☐	☐
12	De leerlingen hebben het gevoel dat ze bij de groep horen	☐	☐	☐	☐
13	De leerlingen kunnen goed samenwerken aan opdrachten	☐	☐	☐	☐
14	De leerlingen vinden elkaar aardig	☐	☐	☐	☐
15	Als een leerling een verkeerde vraag stelt wordt die vaak uitgelachen	☐	☐	☐	☐
16	Er zijn leerlingen in de klas die geen aansluiting hebben bij de groep	☐	☐	☐	☐

Bijlage 4

BOTS-vragenlijsten

Onderdeel B1: relatie dit kind → andere kinderen

		-2	-1	0	+1	+2
1.	Leeft zich in in andere kinderen.					
2.	Op zijn/haar hoede bij andere kinderen.					
3.	Stelt eisen aan andere kinderen.					
4.	Stelt zich bescheiden op in de groep.					
5.	Ondersteunt andere kinderen.					
6.	Stelt zich terughoudend op.					
7.	Accepteert kritiek van andere kinderen.					
8.	Vertrouwt op eigen oordeel.					
9.	Heeft persoonsgerichte kritiek.					
10.	Geeft advies aan andere kinderen.					
11.	Benadrukt de positieve kanten van andere kinderen.					
12.	Stelt zich afhankelijk op naar de andere kinderen.					
13.	Geeft de andere kinderen de ruimte.					
14.	Laat kwaadheid zien naar andere kinderen.					
15.	De inzet is: winnen.					
16.	Plaatst kanttekeningen: ja, maar...					
17.	Neemt de leiding in het belang van de groep.					
18.	Is zorgzaam voor de andere kinderen.					
19.	Doet wat gevraagd wordt.					
20.	Grenst zich af door te zwijgen.					
21.	Toont ontevredenheid.					
22.	Bijt van zich af.					
23.	Organiseert en regelt voor andere kinderen.					
24.	Laat teleurstelling blijken.					
25.	Stelt zich afwachtend op.					
26.	Wijst andere kinderen op gemaakte fouten.					

27.	Wil andere kinderen overtuigen in hun belang.					
28.	Stelt zich kwetsbaar op bij andere kinderen.					
29.	Kijkt de kat uit de boom.					
30.	Houdt zich aan de regels van de groep.					
31.	Aanval is de beste verdediging.					
32.	Trekt zich terug.					

Onderdeel B2: relatie andere kinderen → dit kind

		- / 0 / +
1.	Andere kinderen gaan er bij voorbaat al vanuit dat dit kind wel zal instemmen.	
2.	Andere kinderen nemen een ondergeschikte houding aan bij dit kind.	
3.	Andere kinderen nemen het initiatief bij dit kind.	
4.	Andere kinderen zoeken het aangename gezelschap op van dit kind.	
5.	Andere kinderen reageren geïrriteerd op dit kind.	
6.	Andere kinderen vergeten dit kind.	
7.	Andere kinderen varen op de kompas van dit kind.	
8.	Andere kinderen zijn bang voor dit kind.	

Bijlage 5

Vragenlijst types Kanjertraining

Naam:

Wat vind jij van de kinderen in de klas?

Hoe gedragen zij zich meestal?

Kruis aan en leg uit waarom.

hoe doet IAA?	 foto	☐ ☐ ☐ ☐
Waarom vind je dat?		
hoe doet HA(1)?	 foto	☐ ☐ ☐ ☐
Waarom vind je dat?		
hoe doet MAM?	 foto	☐ ☐ ☐ ☐
Waarom vind je dat?		
hoe doet HA(2)?	 foto	☐ ☐ ☐ ☐
Waarom vind je dat?		

hoe doet
DEM?

foto

Waarom vind je dat?

hoe doet
NE?

foto

Waarom vind je dat?

hoe doet
MF?

foto

Waarom vind je dat?

hoe doet
RG?

foto

Waarom vind je dat?

hoe doet
CL?

foto

Waarom vind je dat?

hoe doet
ML?

foto

Waarom vind je dat?

hoe doet
RP?

foto

Waarom vind je dat?

hoe doet
ZR?

foto

Waarom vind je dat?

Bijlage 6

Vragenlijst Kanjertraining: sociogram

Hallo [naam],

Geef iedereen uit de klas een cijfer voor vriendschap en samenwerken.

Vriendschap

Is iemand een hartsvriend of hartsvriendin dan geef je een 10.

Is iemand een goede vriend of vriendin dan geef je een 9 of een 8.

Is iemand geen speciale vriend of vriendin dan geef je een 7 of een 6.

Is iemand geen vriend of vriendin geef dan een 5 of een 4.

Heb je een hekel aan iemand geef dan een 3 of nog lager

Samenwerken

Geef iemand een 10, 9 of 8 als je graag met hem of haar wilt samenwerken.

Geef iemand een 7 of een 6 als het je niet uitmaakt.

Geef iemand een 5, of nog lager als je niet met hem of haar wilt samenwerken.

Geef **IAA** een cijfer voor vriendschap en samenwerken.

foto

vriendschap	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

samenwerken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Geef **HA(1)** een cijfer voor vriendschap en samenwerken.

foto

vriendschap	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

samenwerken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Geef **MAM** een cijfer voor vriendschap en samenwerken.

foto

vriendschap	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

samenwerken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Geef **HA(2)** een cijfer voor vriendschap en samenwerken.

foto

vriendschap	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

samenwerken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
-------------	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Geef **DEM** een cijfer voor vriendschap en samenwerken.

foto

vriendschap	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
samenwerken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Geef **NE** een cijfer voor vriendschap en samenwerken.

foto

vriendschap	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
samenwerken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Geef **MF** een cijfer voor vriendschap en samenwerken.

foto

vriendschap	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
samenwerken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Geef **RG** een cijfer voor vriendschap en samenwerken.

foto

vriendschap	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
samenwerken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Geef **CL** een cijfer voor vriendschap en samenwerken.

foto

vriendschap	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
samenwerken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Geef **ML** een cijfer voor vriendschap en samenwerken.

foto

vriendschap	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
samenwerken	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Geef **RP** een cijfer voor vriendschap en samenwerken.

foto

vriendschap 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

samenwerken 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Geef **ZR** een cijfer voor vriendschap en samenwerken.

foto

vriendschap 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

samenwerken 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Bijlage 7

Sociogram sociaal nulmeting

Testresultaten sociaal, nulmeting (25-2-2011)

www.sometics.nl

groep 3, februari 2011 (sociaal), 25-2-2011

~	CL	HA1	HA2	MAM	NE	RP	ZR	DEM	IAA	MF	ML	RG	+	-
CL	X				V		V	X	V	X	X		3	3
HA1	X	X			V	X	V			X		V	3	3
HA2			X	V	V	V	X			X	X		3	3
MAM	V	X	V	X			V		X	X			3	3
NE			V	V	X		V	X		X	X		3	3
RP	X	V	X	V	V	X				X			3	3
ZR	V	V			V	X	X				X	X	3	3
DEM			X	X		X		X		V	V	V	3	3
IAA			X			X		V	X	X	V	V	3	3
MF		V	X		V	X		V		X	X		3	3
ML		X	X		X			V	V		X	V	3	3
RG			X		X	X		V	V		V	X	3	3
Totaal positief	2	3	2	3	6	1	4	4	3	1	3	4	36	
Totaal negatief	2	2	6	1	2	6	1	2	1	7	5	1		36

Legenda

V Positief
X Negatief

Persoon tot persoon:

Wie kiezen positief voor elkaar?	Wie kiezen negatief voor elkaar?
MF en DEM IAA en ML IAA en RG NE en HA2 NE en ZR CL en ZR DEM en ML DEM en RG HA1 en ZR HA2 en MAM RG en ML	MF en HA2 MF en RP NE en ML HA2 en ML

De negatief-positief gevallen

Het eerste groepslid heeft de tweede negatief gekozen en het tweede groepslid de eerste positief

RP en HA2
 NE en MF
 HA1 en RP
 HA1 en MF

Groep:

Wie zijn populair in de groep? (Aantal positief > 3)	Wie zijn verstoten uit de groep? (Aantal negatief > 3)
NE (6x) RG (4x) ZR (4x) DEM (4x)	MF (7x) HA2 (6x) RP (6x) ML (5x)

De tegenstrijdige gevallen (Aantal positief > 3 en aantal negatief > 3)

Geen

Geen enkele keer positief gekozen

Geen

Geen enkele keer negatief gekozen

Geen

Bijlage 8

Sociogram werkgerelateerd nulmeting

Testresultaten werkgerelateerd, nulmeting (25-2-2011)

www.sometics.nl

groep 3, februari 2011 (werkgerelateerd), 25-2-2011

~	CL	HA1	HA2	MAM	NE	RP	ZR	DEM	IAA	MF	ML	RG	+	-
CL	X	V	V	X		X				X		V	3	3
HA1		X	X					V	V	X	X	V	3	3
HA2			X	V	V			V		X	X	X	3	3
MAM	V		X	X	X	X	V					V	3	3
NE		X	V	V	X		V	X	X				3	3
RP	V		X	V	V	X		X	X				3	3
ZR	V		V	V		X	X	X		X			3	3
DEM			V	X	X	X		X		V		V	3	3
IAA		X	X		X				X	V	V	V	3	3
MF		V	X		V	X	V		X	X			3	3
ML	X	X					V		V	X	X	V	3	3
RG			X		X	X		V	V		V	X	3	3
Totaal positief	3	2	4	4	3	0	4	3	3	2	2	6	36	
Totaal negatief	1	3	6	2	4	6	0	3	3	5	2	1		36

Legenda

V Positief
X Negatief

Persoon tot persoon:

Wie kiezen positief voor elkaar?	Wie kiezen negatief voor elkaar?
IAA en ML IAA en RG NE en HA2 DEM en HA2 DEM en RG MAM en ZR RG en ML	MF en HA2 RP en DEM IAA en NE NE en DEM HA1 en ML HA2 en RG

De negatief-positief gevallen

Het eerste groepslid heeft de tweede negatief gekozen en het tweede groepslid de eerste positief

MF en IAA
 IAA en HA1
 CL en RP
 CL en MAM
 HA1 en MF
 MAM en NE
 MAM en HA2
 MAM en RP
 ZR en MF

Groep:

Wie zijn populair in de groep? (Aantal positief > 3)	Wie zijn verstoten uit de groep? (Aantal negatief > 3)
RG (6x) ZR (4x) MAM (4x) HA2 (4x)	HA2 (6x) RP (6x) MF (5x) NE (4x)

De tegenstrijdige gevallen (Aantal positief > 3 en aantal negatief > 3)

HA2

Geen enkele keer positief gekozen

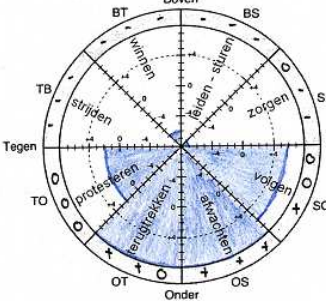
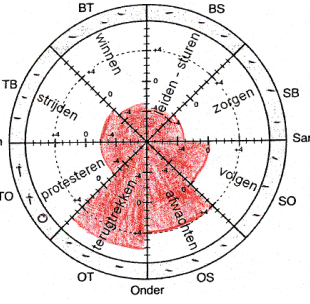
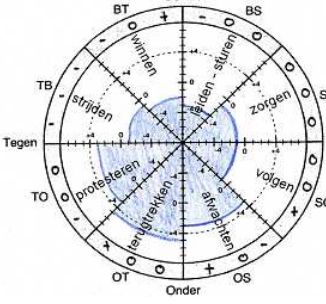
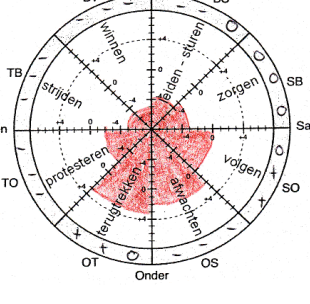
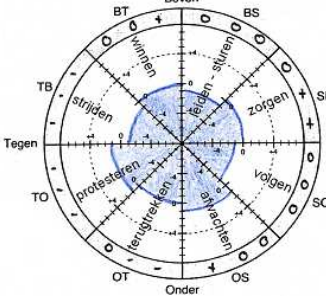
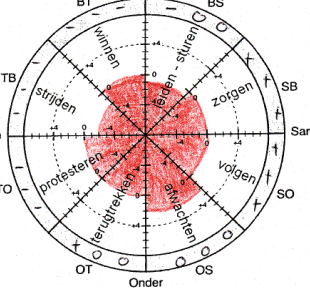
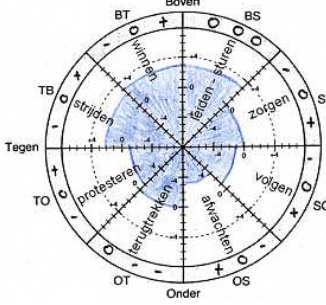
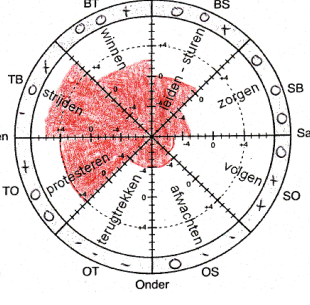
RP

Geen enkele keer negatief gekozen

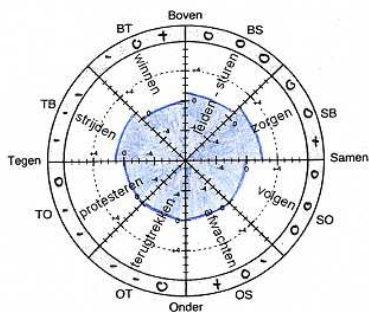
ZR

Bijlage 9

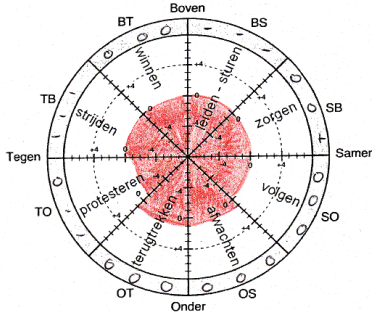
Interactiewielen

Interactiewiel JVH	Interactiewiel GR	Algemene kindomschrijving
		CL CL scoort hoog op de onderdelen onder in het interactiewiel. Hij laat zich in de groep niet snel horen. Hij heeft een afwachthouding in vrijwel alle situaties. Op de onderdelen boven in het interactiewiel scoort CL erg laag. Om een gemiddelde score te bereiken zou hij vaker voor zichzelf op moeten komen of ergens initiatief toe nemen. Bij CL is er waarschijnlijk sprake van een stoornis binnen het autisme spectrum en/ of een spraaktaalprobleem. Deze beide opties zullen binnenkort onderzocht gaan worden.
		DEM DEM is een stil en onzeker meisje. Zij krijgt graag veel bevestiging. Zij durft zich niet goed te uiten ten opzichte van de leerkrachten. Ook in groepsverband heeft ze hier moeite mee. In één-op-één situaties met andere kinderen laat zij wel van zich horen en kan zij ook van zich afbijten.
		HA1 HA1 heeft een normaal profiel. Hij is in de groep een rustige jongen. Andere kinderen zoeken graag zijn gezelschap op en voelen zich bij hem op hun gemak.
		HA2 HA2 laat bij beide leerkrachten een ander beeld achter. Waar ik hem zie met hoge scores in het TB-, BT- en BS-gebied, ziet GR hem vooral als protesteerder en als strijder. Op zich is dit beeld door beide leerkrachten erkent. Waarschijnlijk heeft GR meer haar focus op dat gebied liggen dan ikzelf. HA2 is een erg aanwezige jongen. Als er ergens iets gebeurt, is hij er als één van de eersten bij. Hij heeft overal wel een mening over en die verkondigt hij graag.

Interactiewiel JVH

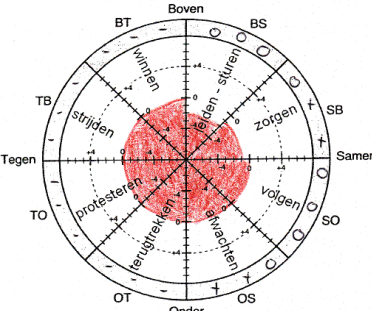
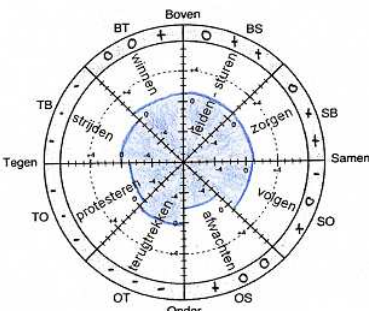
Interactiewiel GR

Algemene kindomschrijving

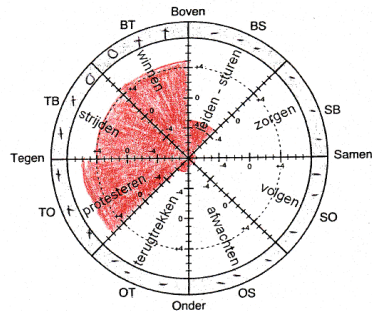
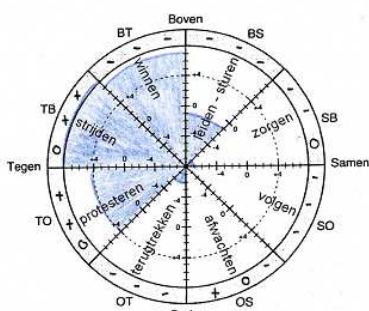
IAA

IAA zit sinds een paar maanden bij ons op school. In de klas is zij goed geaccepteerd. IAA spreekt slecht Nederlands. Andere kinderen zijn erg behulpzaam naar haar toe. Zij helpen haar als ze een bepaald woord niet weet en ze laten haar graag zien hoe bepaalde dingen op school gaan.

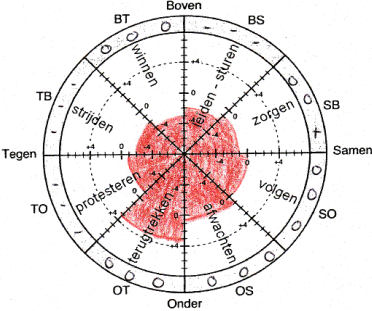
MAM

MAM is een rustige en leergierige jongen. Hij heeft sociale situaties over het algemeen goed door. Andere kinderen spelen en werken graag met MAM.

MF

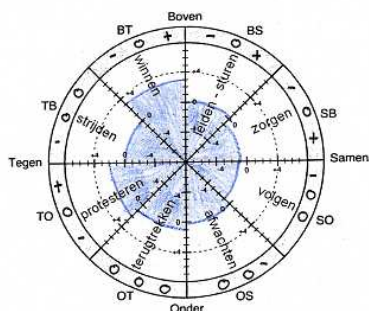
MF heeft een opvallend profiel. MF is een meisje met een stoornis, die nog nader gespecificeerd zal worden. Andere kinderen uit de klas zijn bang voor haar. De ene keer is zij lief tegen de andere kinderen, de andere keer doet zij ze pijn, lacht ze uit, of iets dergelijks. De kinderen spelen en werken niet graag met haar, omdat ze van te voren niet uit kunnen gaan van een bepaalde reactie van MF. Het merendeel van de klas stoort zich aan MF. Zij maakt veel geluiden en bewegingen waar kinderen in de klas last van hebben.

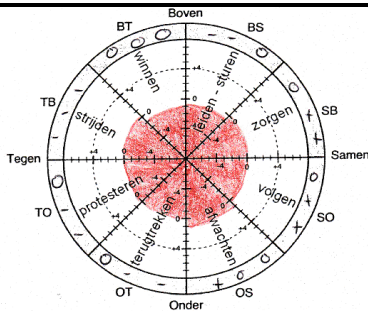
ML

ML scoort bij mij een normaal profiel. GR vindt dat ML zich te veel terugtrekt en te weinig winnaarmentaliteit laat zien. ML heeft één beste vriendin in de klas. Verder heeft ze weinig contacten.

Interactiewiel JVH

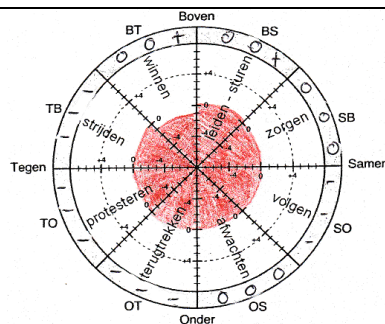
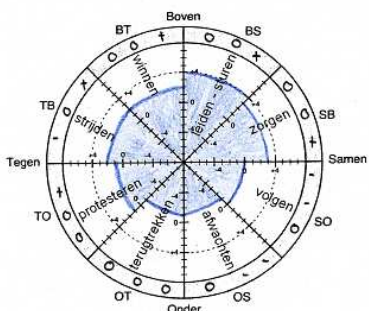
Interactiewiel GR

Algemene kindomschrijving

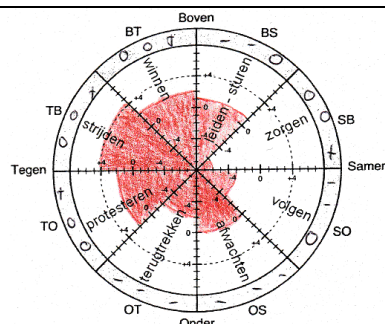
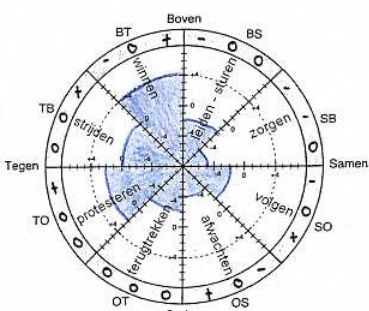
NE

Bij GR laat NE een normaal profiel zien. Ikzelf scoor hem vrij hoog op winnen en protesteren. Echter niet dusdanig dat het als zorgelijk wordt gezien.

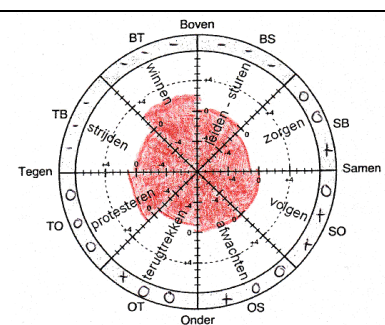
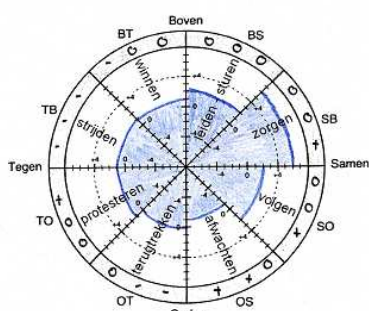
RG

RG laat bij GR een normaal profiel zien. Ikzelf scoor haar wat hoger in het bovengebied. Ik vind haar redelijk dominant aanwezig. Zij kan naar andere kinderen toe erg bazig en overheersend zijn. Andere kinderen moeten vaak doen wat zij zegt. Dit erkent ze zelf ook.

RP

RP is een jongen met ADHD. Door diverse medicatiewisselingen laat hij op dit moment nog geen constant beeld in zijn gedrag zien. De ene keer is hij rustig en afwachtend, een andere keer is hij druk en onvoorspelbaar. GR en ikzelf vinden dat RP erg laag scoort voor het onderdeel zorgen. Dat komt doordat RP eigenlijk alleen aan zichzelf denkt. Hij kan zich niet goed verplaatsen in andere kinderen.

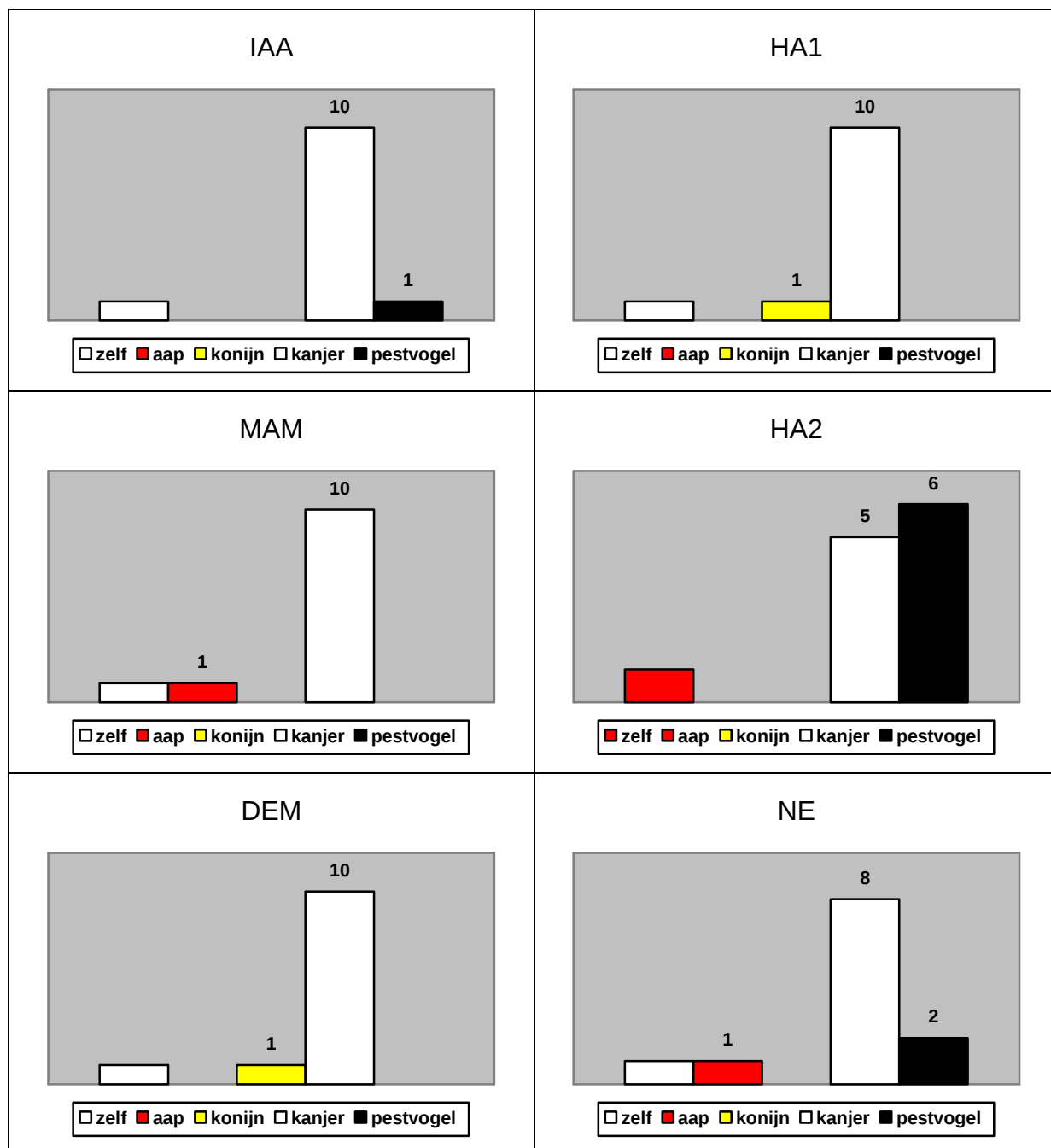

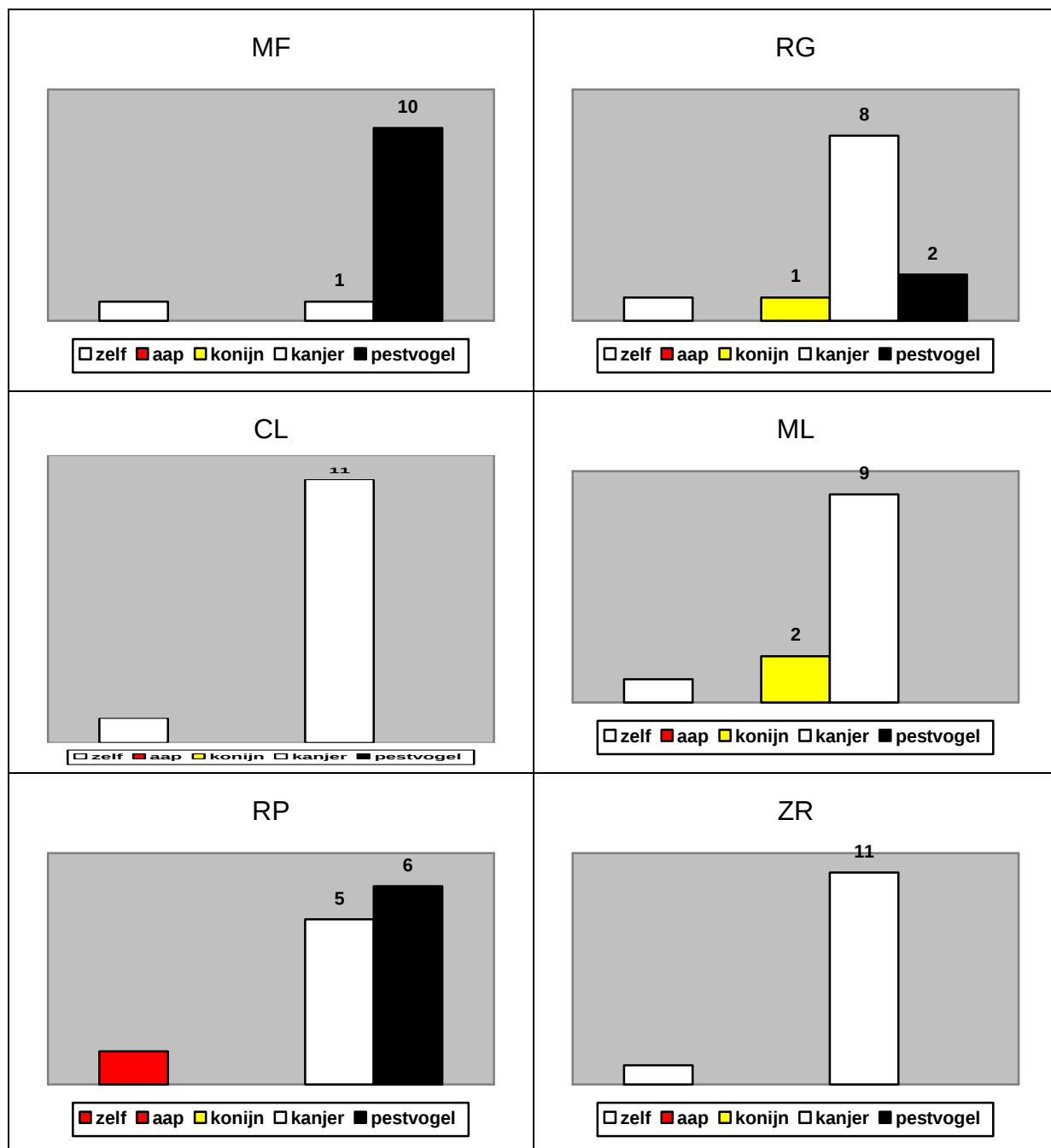
ZR

ZR laat een redelijk normaal profiel zien. Ikzelf vind dat hij hoog scoort op het onderdeel zorgen. ZR is heel lief voor andere kinderen. Ook is hij goed in staat om bepaalde situaties te analyseren en bekritisieren. Als er bijvoorbeeld 2 kinderen ruzie hebben kan ZR van beiden aangeven wat hun belang is en wat een mogelijke manier voor hen zou zijn om de ruzie bij te leggen.

Bijlage 10

Kanjertraining: vragenlijst; individueel overzicht nulmeting

Bijlage 11

Kanjertraining:sociogram; overzicht nulmeting

naam	cijfer vriendschap	cijfer samenwerken
DEM	9	8
CL	9	9
MAM	9	8
ZR	9	8
IAA	9	8
RG	8	9
HA1	8	9
ML	8	8
NE	8	8
RP	7	7
HA2	7	6
MF	4	3

Bijlage 12

Interventies

Week 1: We vertrouwen elkaar

Maandag: Elkaar optillen

Eén kind gaat als een plank op de grond liggen. Kinderen die van mening zijn dat zij te vertrouwen zijn gaan om het kind heen staan. Eén kind wordt de vertrouweling van het kind op de grond. Hij/zij gaat bij het hoofd staan. Op het teken van de leerkracht pakken alle kinderen het kind vast, tillen het omhoog en leggen het rustig terug op de grond.

Dinsdag: Elkaar schoonmaken

De kinderen zitten in een binnen- en buitenkring. Het kind uit de binnenkring gaat met zijn rug naar het andere kind toe zitten. Het andere kind gaat de rug schoonmaken, door er met zijn handen waterdruppels op te 'laten regenen', met zeep in te smeren, af te vegen, etc. Als het klaar is wisselen van beurt. Vervolgens doordraaien naar een ander kind. Dit een aantal keer herhalen.

Woensdag: Namenspel

We zitten met de hele klas in de kring. Juf noemt de naam van een leerling. De kinderen die naast deze leerling zitten moeten gaan staan. De genoemde leerling noemt een ander kind en de kinderen ernaast gaan staan, etc.

Donderdag: Dit ben ik

De kinderen gaan zichzelf presenteren voor de klas. Hiervoor hebben ze een tekening gemaakt van dingen die zij leuk vinden.

Als eerst gaan ze op een 'trotse manier' voor de klas staan: voeten een stukje uit elkaar, schouders naar achteren en stevig staan. Dan zeggen ze hun naam. Vervolgens leggen ze aan de hand van hun tekening uit wat zij leuk vinden om te doen buiten schooltijd. De andere kinderen mogen alleen maar luisteren.

Vrijdag: Kringspelen

We doen verschillende kleine activiteiten in de kring.

- Trots staan en je eigen naam noemen;
- Noemen van elkaars naam, waarbij de buurkinderen gaan staan;
- Woord doorfluisteren;
- Cijfers op elkaars rug tekenen en raden.

Week 2: De sociale situaties

Maandag: Gedrag uitspelen

Sociale situaties die wel eens in de klas/ op het plein plaatsvinden worden uitgespeeld, met gebruik van de Kanjerpetten. Zo kunnen kinderen een bepaalde rol spelen, zonder hem echt te zijn.

Dinsdag: x (geen interventie)

Wegens een lesvrije dag vandaag geen interventie.

Woensdag: Pauze evalueren - introductie

Op de het bord worden 3 papieren met een smiley gehangen: ☹ ☺ ☺

Als we na de pauze binnenkomen gaan alle kinderen aan hun tafel zitten. De leerkracht vraagt hoe de pauze voor hen is geweest. Was het niet zo leuk? (☹) Was het wel leuk, maar gebeurden er ook dingen die een volgende keer anders zouden moeten? (☺) Of was de pauze leuk en gezellig? (☺)

Na een korte bedenktijd lopen de kinderen naar de smiley waarvan ze vinden dat die het beste weergeeft hoe de pauze voor hen is geweest. Een aantal kinderen krijgt kort het woord om te vertellen waarom ze bij de betreffende smiley zijn gaan staan.

Dit gaan we vanaf nu elke dag doen.

Donderdag: Complimenten maken

Alle kinderen schrijven hun naam op een lootje. Deze lootjes worden vervolgens willekeurig getrokken. Je geeft een compliment aan het kind dat op jouw lootje staat.

Dit spelen we twee keer.

Vrijdag: Met elkaar in gesprek

We gaan in een binnen- en buitenkring zitten. We gaan praten aan de hand van een thema. De binnenkring vertelt aan de buitenkring. Vervolgens andersom. Als beide kinderen hebben verteld, gaan ze het van elkaar aan de klas vertellen. Vervolgens draaien we door, zodat iedereen tegenover een ander kind komt te zitten. Dit herhalen we een aantal keer.

Thema's:

- Dit vind ik lekker;
- Dit doe ik graag;
- Dit vind ik leuk;
- Hier ben ik wel eens geweest.

Week 3: Oog voor elkaar

Maandag: Voorleesbeurten - introductie

Elke dag gaat één van de kinderen een stukje uit een boek voorlezen. We schrijven alle data en namen op een groot vel papier.

Een voorleesbeurt omvat de volgende elementen: noem de titel van het boek; noem de schrijver van het boek; lees 1 of 2 bladzijdes voor; laat de plaatjes zien.

Na de voorleesbeurt mag het kind twee kinderen aanwijzen die met een tip komen: iets wat de volgende keer beter zou kunnen. Tot slot mag de voorlezer twee kinderen aanwijzen die met een top komen: iets dat al heel goed ging.

Dit gaan we vanaf nu elke dag doen. Iedere dag komt een ander kind aan de beurt om voor te lezen. Als iedereen is geweest, spreken we nieuwe voorleesbeurten af.

Dinsdag: Noem elkaars naam

We zitten op de grond in de kring, met een bal. De leerkracht noemt de naam van een kind en rolt de bal naar dat kind toe. Dit kind noemt vervolgens een andere naam en rolt de bal naar het desbetreffende kind, etc. Je mag maar één keer genoemd worden. Als iedereen is geweest, begint het spel opnieuw.

Woensdag: Raden wie het is

We trekken lootjes met elkaars naam. Als je de beurt krijgt, ga je het kind dat op je lootjes staat omschrijven, zonder er bij te vermelden wie het is. De andere mogen raden wie het is. Iedereen komt aan de beurt.

Donderdag: Vraag en antwoord

We zitten in een binnen- en buitenkring. De binnenkring stelt een vraag aan de buitenkring. Dit kind moet een antwoord geven met meer dan 5 woorden. Vervolgens stelt de buitenkring een vraag aan de binnenkring.

Vervolgens draaien we door, zodat iedereen een ander kind voor zich heeft. Dit herhalen we een aantal keer.

Vrijdag: Ballen vervoeren

De kinderen verdelen zich in tweetallen en krijgen een bal. Deze bal moeten ze tussen hun voorhoofden klemmen en zo vervoeren door de klas, zonder hem te laten vallen. Na een aantal minuten is het wisseltijd en moeten de kinderen een nieuw tweetal vormen. Dit herhalen we enkele keren. Als afsluiting mogen de kinderen om de beurt een ander kind kiezen om deze opdracht voor te doen voor de klas.

Week 4: Het kind van de dag

Maandag: Kind van de dag - introductie

Op het bord wordt de foto van een kind gehangen. Dit is het kind van de dag. Om 12 uur, vlak voor de middagpauze moeten alle kinderen uit de klas dit kind een compliment geven. Dit gaan we vanaf nu iedere dag doen. Iedere dag is een ander kind aan de beurt.

Dinsdag: Leerling doorgeven

De kinderen zitten op hun stoel. Twee kinderen tegenover elkaar, met de knieën tegen elkaar aan. De andere kinderen op dezelfde manier ernaast.

Het kind dat vooraan in de rij zit, gaat liggen op de schoten van de andere kinderen.

Vervolgens gaan de kinderen het kind doorgeven naar achteren. De leerkracht vangt het kind aan het einde op. Als het kind er is, wordt ook de stoel doorgegeven. Vervolgens komen alle kinderen één voor één aan de beurt.

Woensdag: Noem elkaars naam

We zitten op de grond in de kring, met een bal. De leerkracht noemt de naam van een kind en rolt de bal naar dat kind toe. Dit kind noemt vervolgens een andere naam en rolt de bal naar het desbetreffende kind, etc. Je mag maar één keer genoemd worden. Als iedereen is geweest, begint het spel opnieuw.

Donderdag: Presenteer jezelf

Ieder kind komt om de beurt voor de groep en gaat iets over zichzelf vertellen. Het moet gaan over iets waar je trots op bent. Dat kan iets op school zijn, maar ook iets buiten school. Vertel er ook bij hoe het komt dat je er trots op bent. Na afloop mogen 3 kinderen vragen stellen of reageren.

Vrijdag: Kringspelen

We doen verschillende kleine activiteiten in de kring.

- Trots staan en je eigen naam noemen;
- Noemen van elkaars naam, waarbij de buurkinderen gaan staan;
- Woord doorfluisteren;
- Cijfers op elkaars rug tekenen en raden.

Week 5: Respecteer jezelf en de ander

Maandag: Ballen vervoeren

De kinderen verdelen zich in tweetallen en krijgen een bal. Deze bal moeten ze tussen hun voorhoofden klemmen en zo vervoeren voor de klas, zonder hem te laten vallen. Na een aantal minuten is het wisseltijd en moeten de kinderen een nieuw tweetal vormen. Dit herhalen we enkele keren. Als afsluiten mogen de kinderen om de beurt een ander kind kiezen om deze opdracht voor te doen voor de klas.

Dinsdag: x (geen interventie)

Wegens een lesvrije dag vandaag geen interventie.

Woensdag: Door de muur

Vier kinderen vormen samen een 'muur'. Eén kind heeft de witte pet op en loopt recht op de muur af. Als het kind bij de muur is vraagt hij/zij: 'Mag ik er door?' Als het kind het op een Kanjermanier vraagt, gaat de muur opzij en kan het kind doorlopen.

Donderdag: Kanjerkring

De kinderen moeten in een kring gaan staan, met de rechterschouder naar het midden. Vervolgens moeten ze door de knieën gaan waarbij je op de schoot van het kind achter je komt te zitten. Als het goed gaat, blijft de kring staan. Anders valt hij om.

Vrijdag: De knoop

We maken twee kringen van 6 kinderen. Je steekt je armen naar voren en doet je ogen dit. Je loopt langzaam naar voren en pakt een hand vast die je voelt met je eigen hand. Als alle handen vast zijn, doet iedereen zijn ogen open. De kinderen staan nu in een knoop en moeten proberen om weer uit de knoop te komen, zonder de handen los te laten.

Week 6: Hoe gaat het nu?

Maandag: Elkaar optillen

Eén kind gaat als een plank op de grond liggen. Kinderen die van mening zijn dat zij te vertrouwen zijn gaan om het kind heen staan. Eén kind wordt de vertrouweling van het kind op de grond. Hij/zij gaat bij het hoofd staan. Op het teken van de leerkracht pakken alle kinderen het kind vast, tillen het omhoog en leggen het rustig terug op de grond.

Dinsdag: Blindemannetje

De kinderen vormen tweetallen. Het ene kind krijgt een blinddoek voor, het andere kind moet dit kind door de klas begeleiden, zonder het ergens tegen te laten botsen. Vervolgens wisselen van beurt. Als beide kinderen zijn geweest, vormen we nieuwe tweetallen.

Woensdag: Samenwerken

Wegens de Grote Rekendag is er geen ruimte om een echte interventie aan te bieden, maar deze dag biedt wel mogelijkheden.

Ter opening gaan wij het als groep opnemen in een spel tegen de andere groepen.

Vervolgens gaan de kinderen in de klas 6 verschillende spelletjes doen. Elk spelletje doen ze met een ander kind samen.

Donderdag: Plankvallen

Alle kinderen mogen om de beurt voor de klas komen. De kinderen laten zich als een plank achterover vallen en de leerkracht vangt hen op.

Als iedereen is geweest, mogen de kinderen een kind kiezen dat hen opvangt.

Vrijdag: Deinen in de kring

Alle kinderen gaan in de kring staan. Eén van de kinderen gaat in het midden staan en krijgt een blinddoek om. Dit kind gaat 'deinen' in de kring. Het kind loopt naar voren. Als het bij een ander kind aankomt, zorgt dit kind ervoor dat het geblinddoekte kind rustig wordt tegengehouden en omgedraaid. Het geblinddoekte kind loopt weer willekeurig verder tot het weer bij een kind aankomt en het proces zich herhaalt.

Na een aantal minuten mag een ander kind. Alle kinderen die willen komen aan de beurt.

Bijlage 13

Sociogram sociaal eindmeting

Testresultaten sociaal, 21-4-2011

www.sometics.nl

groep 3, eindmeting (sociaal), 21-4-2011

~														+	-
CL	X	V		X		X	V		V	X				3	3
HA1		X				X		X	V	X	V	V		3	3
HA2			X	V	V		V	X		X	X			3	3
MAM			V	X	V	X	X			X		V		3	3
NE					X	X		V	V	X	X	V		3	3
RP	V		X	V	V	X	X			X				3	3
ZR	V		X	V	V	X	X			X				3	3
DEM				X	X	X		X	V		V	V		3	3
IAA			X		X			V	X	X	V	V		3	3
MF	X		V	V				X	X	X		V		3	3
ML	X	V	X		X		V		V		X			3	3
RG	X		V		V	X		X			V	X		3	3
Totaal positief	2	2	3	4	5	0	3	2	5	0	4	6		36	
Totaal negatief	3	0	4	2	3	7	2	4	1	8	2	0			36

Legenda

V Positief
X Negatief

Persoon tot persoon:

Wie kiezen positief voor elkaar?	Wie kiezen negatief voor elkaar?
CL en ZR ML en HA1 ML en IAA RG en NE HA2 en MAM DEM en IAA	CL en MF ML en NE ML en HA2 RP en ZR IAA en MF

De negatief-positief gevallen

Het eerste groepslid heeft de tweede negatief gekozen en het tweede groepslid de eerste positief

CL en RP
 RG en DEM
 HA2 en MF
 NE en RP
 DEM en NE
 MAM en RP
 MAM en ZR
 MAM en MF
 IAA en NE
 ZR en HA2

Groep:

Wie zijn populair in de groep? (Aantal positief > 3)	Wie zijn verstoten uit de groep? (Aantal negatief > 3)
RG (6x) IAA (5x) NE (5x) MAM (4x) ML (4x)	MF (8x) RP (7x) HA2 (4x) DEM (4x)

De tegenstrijdige gevallen (Aantal positief > 3 en aantal negatief > 3)

Geen

Geen enkele keer positief gekozen

MF
 RP

Geen enkele keer negatief gekozen

HA1
 RG

Bijlage 14

Sociogram werkgerelateerd eindmeting

Testresultaten werkgerelateerd, 21-4-2011

www.sometics.nl

groep 3, eindmeting (werkgerelateerd), 21-4-2011

~														+	-
CL	X			X	V	X	V			X	V			3	3
HA1		X				X		X	V	X	V	V		3	3
HA2		X	X	V	V	X				X		V		3	3
MAM		V		X	V	X	X			X		V		3	3
NE					X	X		V	X	X	V	V		3	3
RP			X	V	V	X	X			X	V			3	3
ZR		V		V	V	X	X	X		X				3	3
DEM			X	X		X		X		V	V	V		3	3
IAA		V	X			X			X	X	V	V		3	3
MF		V			V	X			X	X	X	V		3	3
ML	X	V	X		X				V		X	V		3	3
RG	X		X		X			V		V	V	X		3	3
Totaal positief	0	5	0	3	6	0	1	2	2	2	7	8		36	
Totaal negatief	2	1	5	2	2	9	2	2	2	8	1	0			36

Legenda

V Positief
X Negatief

Persoon tot persoon:

Wie kiezen positief voor elkaar?	Wie kiezen negatief voor elkaar?
ML en HA1 ML en RG ML en IAA RG en MF RG en DEM HA1 en IAA	HA2 en RP RP en MF RP en ZR IAA en MF

De negatief-positief gevallen

Het eerste groepslid heeft de tweede negatief gekozen en het tweede groepslid de eerste positief

ML en CL
 ML en NE
 RG en NE
 RG en HA2
 NE en MF
 NE en RP
 MAM en RP
 MAM en ZR
 HA1 en MF

Groep:

Wie zijn populair in de groep? (Aantal positief > 3)	Wie zijn verstoten uit de groep? (Aantal negatief > 3)
RG (8x) ML (7x) NE (6x) HA1 (5x)	RP (9x) MF (8x) HA2 (5x)

De tegenstrijdige gevallen (Aantal positief > 3 en aantal negatief > 3)

Geen

Geen enkele keer positief gekozen

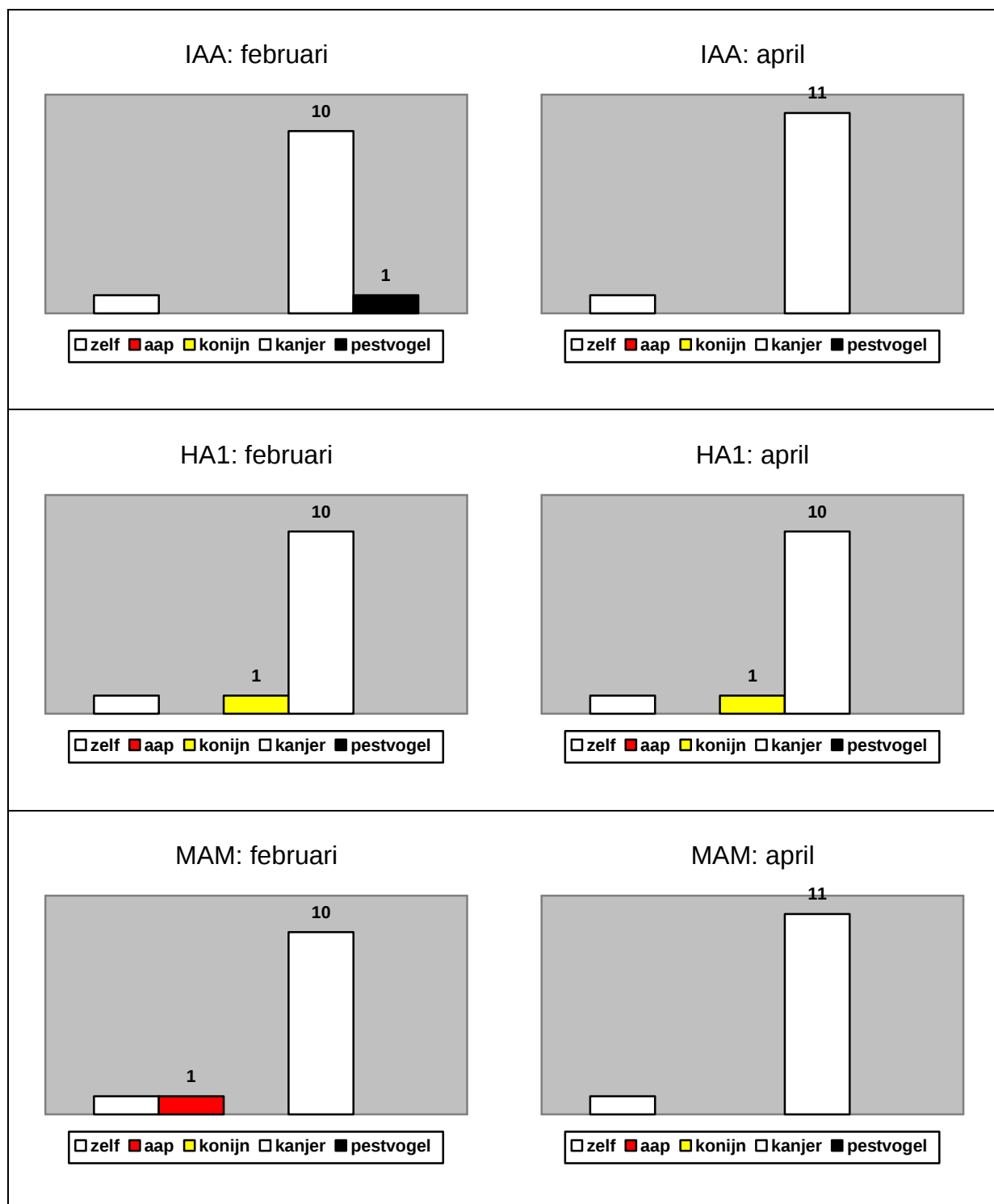
HA2
 CL
 RP

Geen enkele keer negatief gekozen

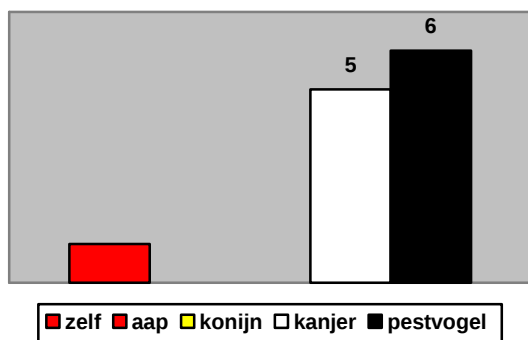
RG

Bijlage 15

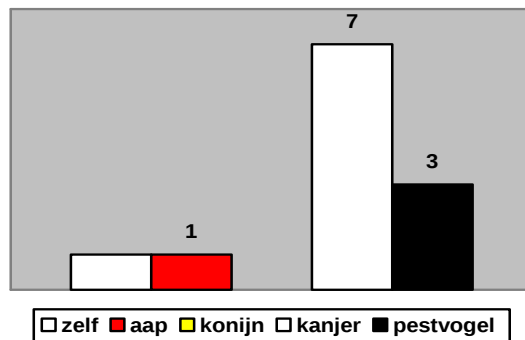
Kanjertraining: vragenlijst, individuele overzichten

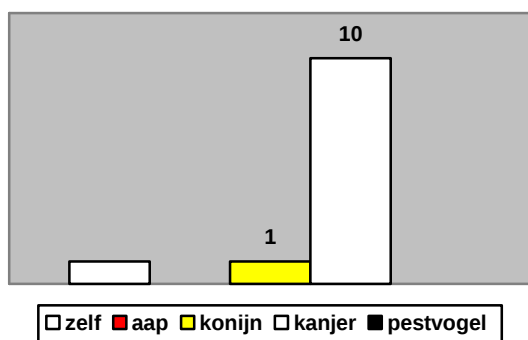
HA2: februari

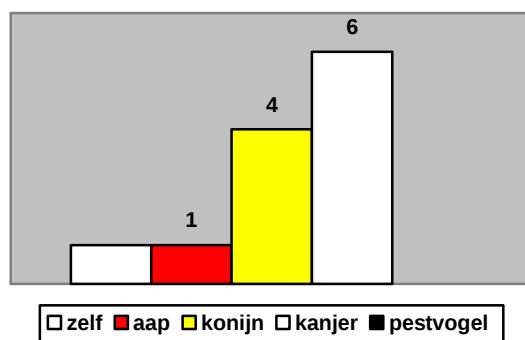
HA2: april

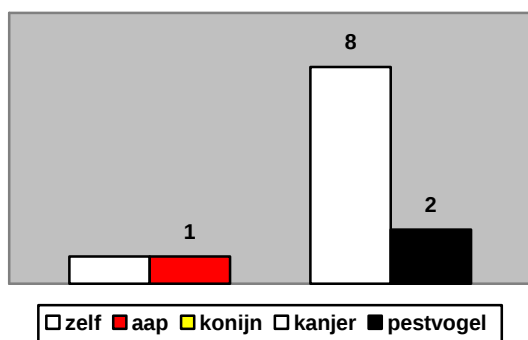
DEM: februari

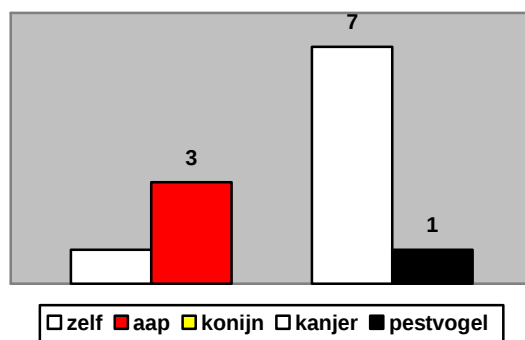
DEM: april

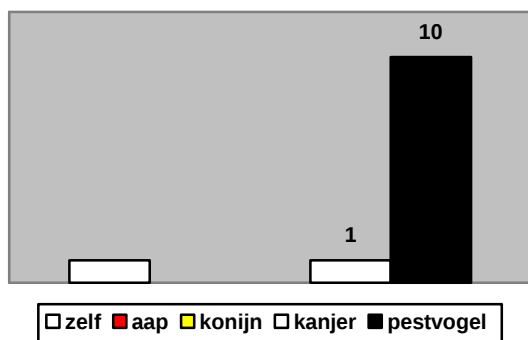
NE: februari

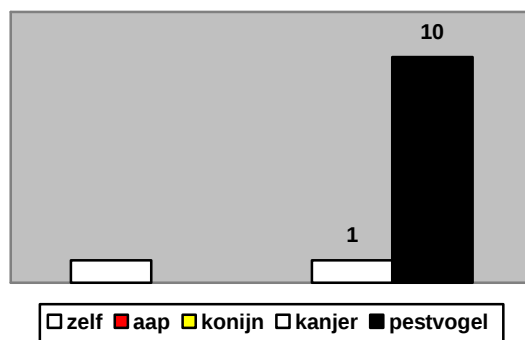
NE: april

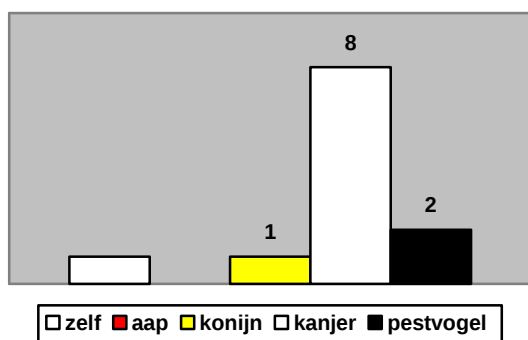
MF: februari

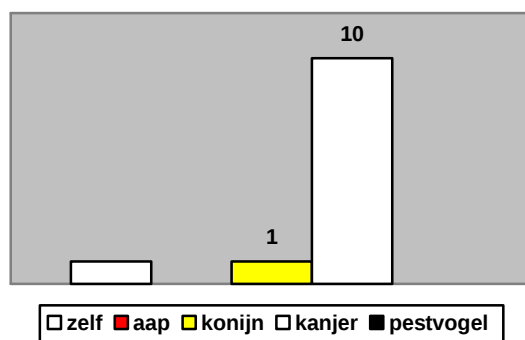
MF: april

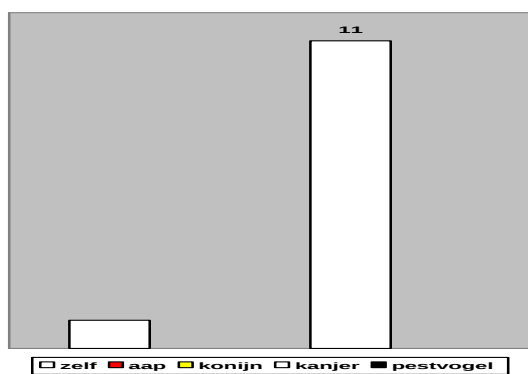
RG: februari

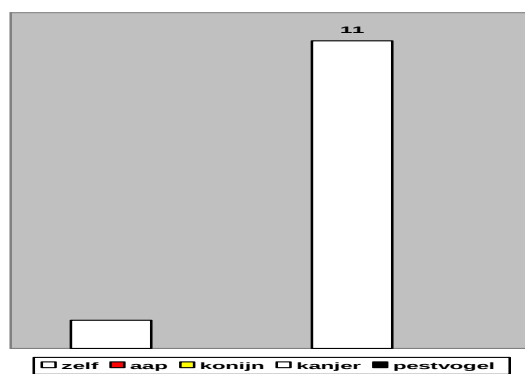
RG: april

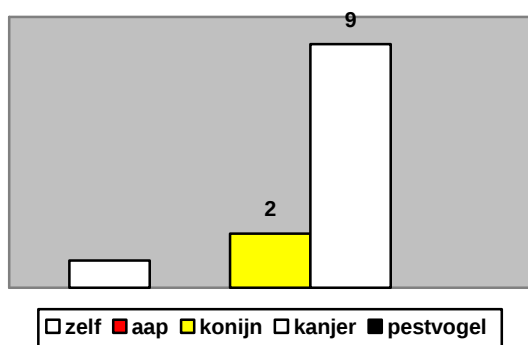
CL: februari

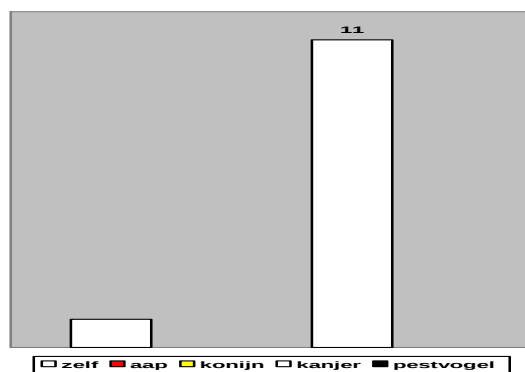
CL: april

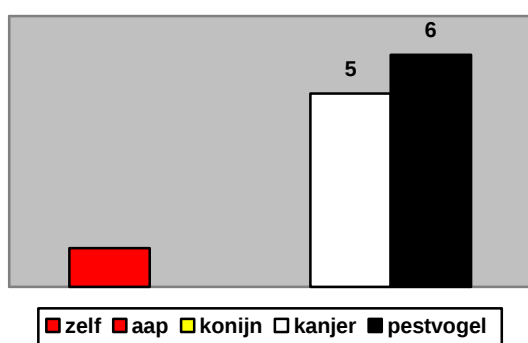
ML: februari

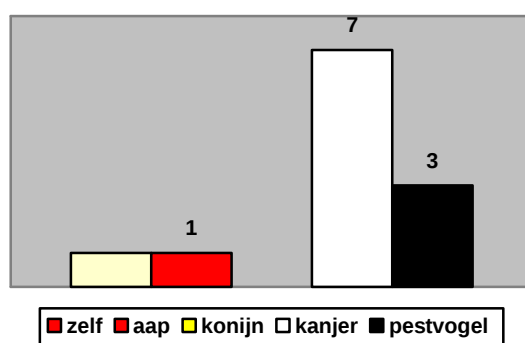
ML: april

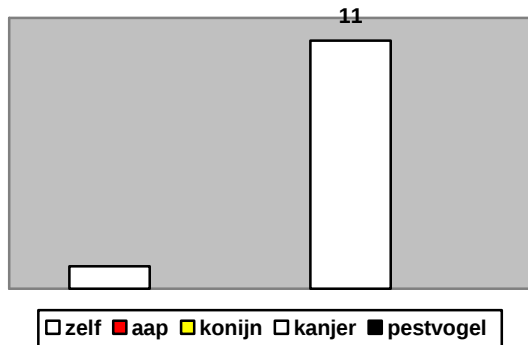
RP: februari

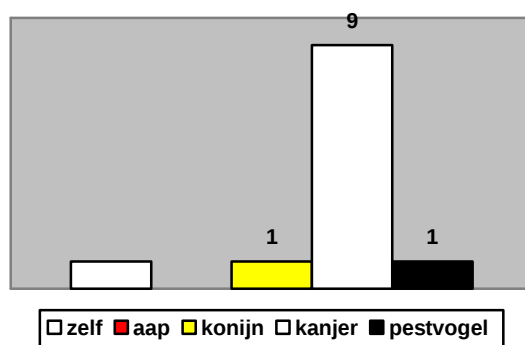
RP: april

ZR: februari

ZR: april

Bijlage 16

Kanjertraining: sociogram; overzicht eindmeting

naam	cijfer vriendschap	cijfer samenwerken
CL	9	9
MAM	9	9
RG	9	9
ZR	9	8
DEM	9	8
IAA	9	8
HA1	9	9
NE	8	8
ML	8	8
HA2	7	7
RP	7	8
MF	4	4

